

Матица Српска

(Поводом одлуке Главне Скупштине Матичине од 31. августа 1900.)

Опет, дакле, реформа у Матици Српској, односно у њеном „Летопису“. Ова је реформа потекла, по самом признању Матичином из жеље, „да угоди често исказаној жељи јавне штампе“ и што хоће, „да својим радом што боље задовољи потребе нашега друштва, и нарочито, да књигом што више користи Матичиним члановима.“

Тако се вели у позиву, који је упућен из Главне Матичине скупштине „члановима Матице Српске и свему српском народу.“ Значи, да је и сама управа Матице увидила, да њен дојакошњи рад није одговарао ни њеном задатку, нити је „Летопис“ њен пружао ону корист, коју би требало да пружа.

Од оснивања Матице Српске протекле су три четвртине вијека, а то је врло велики размак, особито у

духовном животу српскога народа. Када је Матица основана, она је била једина српска књижевна установа, а Србија тада још не даваше ни најмањег знака књижевног и научног живота. „Летопис“ је с тога и био за извјесно вријеме једини научни зборник српски. Он је пред страним свијетом био представник српског књижевног и научног живота. Матица је тада заиста часно вршила своју дужност. То јој се мора признати.

Али се времена знатно измијенише. Србија је из дана у дан све више напредовала, а српска пријестоница постала је једини и искључни српски књижевни и научни центар. Томе се није чудити. Слободна српска пријестоница пружа све оне услове, који су потребни развитку и снажењу српске књиге и науке. И што се Биоград, као књижевни и

научни центар јаче кристалисао, Нови Сад је све више у томе попуштао.

Прво Друштво Српске Словесности, па Учено Друштво, а на пошљетку Српска Краљевска Академија, па онда друге просвјетне и научне установе у Биограду, којима се доцније придружише Коларчев фонд, Чупићева Задужбина, Српска Књижевна Задруга и други фондови, учинише да Матица Српска из године у годину губи од оне важности, коју је некада имала. Што се год јаче развијао „Гласник“, „Глас“, „Споменик“ и „Годишњица“, „Летопис“ је све јаче слабио, а око њега све мање и мање некадањих његових сарадника. „Летопис“ је све теже дане преживљавао, јер је око њега све мање било научника и књижевника. Све је њих привукао Биоград.

Па ипак фактори око Матице нису знали да схвате нове српске прилике и да воде рачуна о новом српском књижевном и научном центруму. И ако су видели, да су се редови око Матице разредили, они су се ипак тешко рјешавали, да признају ново стање ствари и да Матицу врате на оно, зашта је она и установљена — *на издавање српских књига*. Они су хтјели, да Матица Српска и даље остане неки књижевни и научни завод, и то у Новом Саду, гдје данас има мање српске интелигенције, него што је има у недавно ослобођеном Нишу.

И ако су видели, да *Летопис* кубури са радном снагом, да једва излази, опет нису се ријешили да изврше ону реформу у Матици, која би јој дала нове животне снаге, и чији би нов рад користио српском народу.

Мјесто свега тога, 1879. године ријешено је, да „Летопис“ по ново излази четири пута годишње и да доноси забаву. И „Летопис“ тако

излази ево пуних 20 година. Садржина му је некада боља, некада гора; али тек он није вршио никакву службу, он никакву корист пружио није народу. Он нити је био научни зборник, нити је био журнал, нити је био забаван, а још мање књижевни зборник. Поред народне приповијетке, пјесме или умјетничке приповијетке, долазио вам је чланак научан или грађа за историју. Тако да је „Летопис“ био све и ништа.

Летопис је требало оставити какав је и био и издавати га годишње, па у њем прикупити грађу за историју српскога народа и српске цркве и књижевности, а Матица је требала приступити ономе послу, који је предузела Српска Књижевна Задруга. Али се Матица Српска тога посла стидила. Њој је било зазорно спустити се тако ниско. Она није хтјела да изгуби свој стари ауторитет. Она је и даље хтјела да игра улогу неке Академије.

Што није хтјела Матица, и што је њој са онаквим фондовима било са свим лако, учинила је Српска Књижевна Задруга. Почела је без и једне паре, па је за осам година свога рада, без икакве државне помоћи, постигла такав успјех, да јој се мора поклонити.

Да је Матица Српска хтјела приступити такоме послу, не би била потребна Књижевна Задруга. Данас кад је она ту, кад она тако успјешно ради, Матичин положај још је тежи. Њој је била неминовна нова реформа; али се и сада требало осврнути на прилике и потребе српскога народа и српске књижевности, па према тим приликама и потребама удесити те реформе.

Је ли их удесила? — Одмах ћемо казати да није. Матица Српска својим најновијим кораком, опет није

прешла као што треба, опет је остала на пола пута.

Она је ријешила, да од сада „Летопис“ излази свака два мјесеца, и да „Летопис“ *треба да буде модеран књижевно-научни орган, који ће пратиши и приказивати животи Срба и осталих просвећених народа у свима правцима културнога рада, и што не само у расправама и чланцима, него и у што тачнијој и што опширној информацији. Особито ће се настојати да се свака нова српска књига објави, прикаже или оцени, а и свака страна која се тиче Срба.*

Овим се ријечима ставља у изглед, да ће „Летопис“ од сада бити српска ревија, а да би нам се и показао нови правац „Летописа“, у том су правцу у неколико уређене и заједничке 202. и 203. књига. Таквом начину уређивања „Летописа“, ми одајемо сваку хвалу. Али шта може урадити „Летопис“ у свескама од 7—8 табака свака 2 мјесеца? Шта он на тако скученом простору и тако размакнутом времену може да уради? — Он не може ни у ком случају да буде *модеран књижевно-научни орган*. Он ће бити опет ово што је данас, само ће се, вјерујемо, боље уређивати; али он никакву службу не може вршити, нити ће дубље продријети у српско друштво.

Потреба једног књижевно-научног журнала, тако је очевидна, да је не треба изреком наглашавати. То као да су увидили и они око Матице Српске. Приватно предузеће, увјерили смо се, не може да нам пружи један прави у пуном смислу литерарно-научни журнал. Матица Српска, која располаже обилатим фондовима, може такву једну ревију да покрене. И да је она ријешила, да тако и реформише свој „Летопис“, ми бисмо јој данас честитали.

Али Матица се извињава, да нема средстава да изда на годину 12 свезака „Летописа“. Могуће је; али да је Матица ријешила да издаје „Летопис“ мјесечно, нема сумње, да би претплата била обилатија, јер би она за први мах најмање могла рачунати на 1000 претплатника, а када би цијена „Летопису“ била 12 круна или динара, мјесто што је сада 6 круна, онда би, поред онога што Матица даје из својих фондова, било обилато за штампање „Летописа“.

Поред „Летописа“ Матица нам ставља у изглед још и нека посебна издања. „Да би „Летопис“ — вели се у позиву — био што спремнији и згоднији, ићи ће се за тим, да се сваки предмет у једној или највише две свеске доврши. *Веће расправе или белетристичне ствари се неће прекидати на дуге рокове, него ће се штампати у једној књизи те ће их читаоци добивати целе на руке.* И у овом правцу, у издавању засебних књига уз „Летопис“, Матица ће моћи само тако развити живљи рад, ако узима што више радника и помагача. За први мах ће Матица издавати толико књига, колико на то претече преко „Летописа“ из садашњих материјалних средстава.“

Какве ће бити те посебне књиге, ми, право да кажемо, не можемо да разаберемо из горњих ријечи. Тим мање, што ће оне ићи бесплатно уз ону цијену од 6 круна за „Летопис“. Најмање пак разумијемо те посебне књиге, када нам Матица за њих каже, да су оне условљене са вишком од штампања „Летописа“. Ако тога вишка не буде?

Ето, шта значи не извршити потпуну реорганизацију „Матице Српске“! Ето, шта значи стати на пола пута, па ни тамо ни овамо! Нити ће „Летопис“ бити модеран књижевно-научни зборник, нити су претплатници

сигурни, да ће добијати некаква посебна издања. Дакле, опет велимо, окрените обрните, па је све по старом, само ће „Летопис“ место четири пута излазити шест пута годишње; али ће свеске бити мање.

Ова најновија реформа, по нашем мишљењу, није у ствари ништа. Ми опет налазимо Матицу Српску ондје, гдје је и до сада била — на раскрсници. Она се колеба. Хтјела би нешто, а не зна пута. Онај пут, који јој је најпробитачнији она неће. Она ће и даље расписивати награде за дјела, која се већ толико година траже, даваће награде писцима и ови ће за награђена дјела тражити издаваче или ће за штампу издати примљену награду. Матица ће пак и даље често помишљати, као што мисли од како се преселила из Пеште у Нови Сад (1864. године) на растуривање својих књига, јер „Матица Српска не би могла о себи рећи, да врши културну мисију, ради које је основана и досад одржавана, ако не би ишла за тим, да своје књиге растури у што пространије кругове Српскога Народа“ — вели Матица у своме „позиву“.

Хвала Богу, када чусмо ове рјечи. Да, Матица Српска основана је 1826. године са том културном мисијом: да издаје и растура своје књиге. Али које су те Матичине књиге, које је она осим „Летописа“ издала у пошљедним десетинама година? — Издала је лијепу збирку „Књига за народ“; али то је све из Коњевићевог фонда, а Матица је свој прави задатак пренебрегла. Хоће ли она, као што изјављује, *да врши културну мисију*, она треба, да погледа добро око себе; треба да добро види све што има српски народ

данас, и да уочи оно што нема и што му треба, па да према томе и удеси свој рад.

То што нема данас српски народ, а што му треба, то је добро уређени велики литерарно-научни мјесечник и јака накладничка књижара.

То је још поље рада Матице Српске. Преобрати ли она свој „Летопис“ у мјесечну ревију за књижевност и науку, и прикупи ли око њега све најбоље српске књижевнике и научнике, и приступи ли она издавању старијих и новијих дјела српских књижевника, она ће доћи брзо „до што обилатијих средстава“, српским књижевницима и научницима створила би вољу за обилат рад, а српској књижевности учинила би необичне услуге.

Таквим својим радом Матица би себе препородила и била би у српској књижевности права Матица, те допуњавала Српску Књижевну Задругу, а да би и Матица и Српска Књижевна Задруга још боље напредовале, да би српској књизи створиле могућност, да што дубље продру у све слојеве раскомаданог српског народа, оне треба заједнички да свима силама приону на организацију српских књижара.

Повјереници, на које се до сада ослањала Српска Књижевна Задруга, а на које се ево сада узда Матица Српска — са свим је несигуран начин растурања књига. Повјереник данас је овдје, сјутра ондје, а књижаре су сталне. У осталом није ни право злоупотребљавати доброту и заузимљивост појединих људи.

Оснивајте српске књижаре; од њих ће имати користи и Матица и Задруга, а преко њих ће и свака српска књига имати много више купаца.

Пјескиштво

ИЗ ТРИВЊЕ

I.

О, љиљане, цв'јете драги,
Ко ти даде мирис благи,
О, љиљане, цв'јете драги?

„Она, што је вјетрић мио
Из ружица рајских снио,
Она мени, друже драги,
Даде овај мирис благи!“

О, љиљане, добро моје,
Ја, какво је чедо твоје,
О, љиљане, добро моје?

„Љупко, смјерно, свето, вјерно,
Њежно, благо, мило, драго,
Пуно сунца, неба, раја,
И анђеоског уздисаја.“

О, љиљане, добро моје,
Ђе је, ђе је чедо твоје,
Да ја виђу чедо твоје,
О, љиљане, добро моје?

„Ту сред мале чаше моје,
Ту је, ту је злато моје,
Злато моје — злато твоје,
Златна душа драге твоје!“

II.

Златно сунце за горама спава,
Над санком му пропојало славље, —

Слатко смиље и љубица плава
Златном сунцу мекано узглавље...

Моја драга мори ли те тама,
Ходи к мени па не буди сама...

Твоје руке нек су ми узглавље,
Твоје грло нек надпјева славље,

Твоја душа надмирише миље,
Слатко миље: љубице и смиље!...

III.

Пред ножицам твојим, оборене главе
Миришу и стрепе љубичице плаве,
Кд да свака моли:

Пољуби ме, драга, твој пољубац мио
Моја душа воли!

Сву милошту слатку ту је Господ слио,
Ту анђео сваки посвећен је био
Кад је у рај хтио!

А ти кд да чујеш шта цвјетићи желе:
Примичеш им лице и уснице вреле
Па те љубе редом,

И гледају у те, уздишући лако,
Са сузнијем гледом.

Ал мани их, мани... Ја се, душо, бојим
Да ти слатку душу не испију тако
Пољупцима својим!...

Алекса Шаншић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Друг

— Алекса Шантић —

Стеви Жакум

Сахранисмо га...

На ново-уздигнутоу хумку падали су златни увеоци што их вјетар доносаше са оближњих маслинових и смоквових грана, а пошљедна опроштајна пјесма губила се у хладном сумраку новембарског предвечерја.

Уском стазом гробља враћала се је поворка разних лица, само он једини, тај „јадни“ Јово, стајаше још тамо над Ристином хумком као црни ступ...

*

Ристо и Јово били су другови. Своје дјетинство провели су заједно. Један их учитељ учио, а кал су дорасли за посао, родитељи их одведоше на занат код старог кундурџије Лазара.

Године текле и они постали момци, прави момци; а ваљане руке па зарадиле себи. Они бијаху обучени у лијепо народно одијело: бијеле докољенице, плаве шалваре, црвени копаран а на глави завратка са херцеговачким грбом.

Момци млади па их срце потегло за ашиковањем. Обилазили махале и сокаке, а онај сокак, што је тамо на пријечкој страни испод Хума, био им је најмилији. Тамо у малој ниској кућици, расло материно злато, расло па нарасло — права севлија!... Што је цура у махали и бутум око махале, ни једна не бијаше као Мара Санчића. Ама, знаш, болан, кад се она у светац обуче у оне димије од џанфеза, па она кратка јечерма, што се упила испод оне двије груде... па онај мрки фесић са златном граном, па још кад видиш оне очи, оне велике лијепе црне очи, е болан ли-

јепо да „звизнеш“. Па и није момка било, који се у тај Марин сокак не свраћаше. А она тек мало иза каната провири па се опет сакрије. Ристо и Јово били су најсретнији. Кад би они неђељом бахнули на Марина врата, Мара чисто постане некако још љепша. Око малих уста облијеће слатки осмјех те ти изгледа да је сав златан као златни прољетни зрак кад пане на румени цвијет... Оне лијепе, мудре очи ко да горе па те грију. Док је друге момке само кад и кад иза каната провиривала, Ристу и Јову гледала је баш онако ачич, играјући се жутом наранчом и пребацујући је из руке у руку. А кад би је они штогод и упитали она би мало оборила главу па онако полугласно одговарала би, док ни један други момак не чу из њезиних уста цигле ријечи.

Ристо и Јово били су у Мостару од најљепших момака. Но Ристо имадијаше првјенство. Ристо је био љепши а уз то и окретан па је знао с ђевојкама разговарати, док Јово бијаше често пута збуњен и неспретан. Па и није чудо што је Мара радије гледала Ристу него ли Јову. Кад би јој штогод Ристо проговорио, она некако засвијетли очима па сва радосна. Лијепо видиш како јој под јечермом срце удара. Јово је осјетио то; тајно у души његовој почела се рана отварати. Он се према другу показивао силом весео и расположен а завидио му је. Он је, можда, већом силом љубио Мару него Ристо, ал ето, Ристо побјеђује, Ристо љепши, Ристо разговорнији па ђевојци прирастао за срце, баш за оно срце, које онако под уском јечермом бије...

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Свечи световали а нећеље нећељале. Другови одлазили код лијепе Маре...

Једном, баш на Тројичиндан, договорио се Ристо са Јовом, да се пошље подне састану пријеко у Тутиној изби, да попију по једну па онда Мари.

Одма пошље ручка спремио се Ристо па право гдје су заказали. Ту нађе Јову, ал Јово се промијенио. Пред њим букара вина а он се мало искривио на клупи, завратка му пала па коса замршена стрши...

— Шта је то, Јово? — Ристо ће са уласка врата.

Јово некако чудно подиже очи па промрмља...

— Ништа, ништа. Ето преварила ме букара па сам мало ухватио... Ти мене остави, ја данас нећу с тобом.

— А што, болан?

— Па видиш да заплећем језиком, па ће ми се смијати твоја Мара...

Ове пошљедње ријечи звониле су некако чудно... Ристо се трже, нешто га необично кроз срце прожма, па ће Јови:

— А што да је моја Мара?

— Ништа, болан, ништа... Ја се шалим... Деде испи једну па ти хајде а мене остави... вечерас ћемо се виђети. —

* * *

Ристо се упутио Мари, ал једнако му звоне оне ријечи Јовине и шта значи она промјена коју је примјетио на своме другу? Што се Јово напио данас кад он никада не бијаше пијан? Па оне ријечи „твоја Мара“... Све то доводило га је у велику забуну, доводило га је до увјерења да и Јово воли Мару. И он застаде, хотијаше се вратити Јови. „Зар једна ћевојка, па да ме растави са најмилијим другом? Не, ја ићем Јови,

ићем му рећи: ако он воли Мару, нека му буде сретно, ја ћу оступити“.

Док он тако мишљаше, а једно мило лице лебдијаше пред њиме. Он лијепо види џанфезли димије, уску јечерму, црне велике очи, које га тако мило гледају; он види, лијепо све види — види управо Мару, како се игра са жутом наранчом па јој на рукама звекећу сребрни белензуци. Ристи почеше ноге клецати, хоће да му душа у котлац дође. Једна врела усвијана шипка простријели му срце и он се стресе. Он мора напријед, он мора виђети Мару — она мора бити његова и ничија друга па ни Јовина. И он пође даље правцем онамо, гдје се диже она стара граната смоква уз ону малу кућицу Марину.

Светац па оживила махала. Лијеп дан па и старо и младо изврвљело пред авлинска врата па се разговарају.

Ту гдје су Марина врата испурила се група момчадије па се шале и задиркивају. Зову цуру да их повири, ал Мара затворила оба каната па их само кроз кљученицу провирује. У то ће неко:

— Ето Ристе! — Мара откучи један канат па брзо провири да види варају ли је момци. Да, ту је Ристо, њезина душа, њезин сан.

Сунце почело сједати, далеко иза Хума отишло.

Момци се почеше разилазити, све оде само Ристо остаде. Он мора виђети Мару, мора јој све, ама све рећи па шта било. И врата се отворише, Мара се јави.

— А, бога ти, што си сам, гдје ти је Јово? — лагано прошапута она.

— А што, зар ти, бона, волиш кад је ту Јово? — пребаци јој Ристо.

— Па ја... знаш... онако те питам, што је он твој друг и што си вазда с њим. —

— Знаш шта је, Маре? Јово је остао у чаршији а ја сам ево дошао да се с тобом на само проразговорим. Ево има већ година дана како ја теби долазим и с тобом се гледам. Ја нећу да с тобом „мџам“ и да те заносим. Моја је мати остарела, она хоће да има замјену... Маре, тако ти бога, реци ти мени право и поштено, онако са срца, бил ти пошла за ме? Ти знаш, ја нисам чојек богат, ја само имам ове двије руке и живим од заната. Но небој се, док сам ја жив, теби ништа фалило не би. Ја те волим, заволио сам те одма из првијех дана, па сад реци, хоћеш ли бити моја? —

Мара није знала како да се нађе. Та ово је први пут како она стоји пред чојеком, који јој своју љубав изјављује. Ристине су ријечи тако слатке, пуне нечега што јој срце сагорјева. Она за час обори главу и гледаше у румени каранфил, кога окреташе међу прстићима. Не зна шта ће да одговори. Оно није да она не зна одговорити, него је некако стид па јој лијепо ударио пламен уз лице...

— Што ми, бона, не одговориш? — рече Ристо кад виђе да она оклијева.

— Ристо — једва прозбори Мара — ја имам мајку, ја њу морам питати, а што се мене тиче... — Ту Мара застаде и опет преврташе каранфил и гледаше у њ.

— А ће ти је мати?

— Ето је у кући, чека да ја дођем да приставимо вечеру. —

— Па добро, ти хајде матери а ето и мене...

Мара весело отскакута у својим сарајевским нанулама, а Ристо уз авлију:

— Јесте ли пријатељима рази? — корачајући виче Ристо.

— Добрим пријатељима вазда! — чу се из куће (кухиње) глас Ма-

рине матере, која за тим изађе пред Ристу и уведе га у собу. Ристо сједе у врх собе на сећију, баш под огледало, на које се Мара огледа.

— Знаш Анђо што сам дошб? — рече Ристо, пошто зави па запали цигару. — Ја сам се загледао у твоју Мару. Она ми је омилила и ја сам ево дошб да те упитам хоћеш ли ми је дати и хоће ли она и јели каил...

Жена ломљаше прсте и не могаше у први мах да се прибере. Та шта ће сад она? Ако јој Мара оде она остаде самохрана, јер јој је Мара јединица па је пази кб очи. Ал ваља момку одговорити па шта било:

— Па бога ти, брате, моја је Мара још луда, још је она дијете. Она не би знала твојој кући угодити нити кућом управити. —

— Била луда не била — одговори Ристо — ја сам њу загледао па ако сте кајил а ви кажите па нека буде сретно. —

Шта ћеш, треба тражити чару, или момку отказати или — приста-ти. А момак кб златна јабука, па уз то радиша и хаирли, те жена устаде са сандука, који бијаше одма до собних врата застрт чашафом, и оде да се с Маром разговори. Не потраја дуго а Анђа се врати:

— Нека буде сретно! Ђевојка хоће па хоћу и ја.

— Нек је сретно, и да бог да! — одговори Ристо и чисто му нека зебња са срца паде.

Пошто испише по једну кафу и утврдише да просидба буде идуће неђеље а сватови тек на јесен, јер вели момак треба се спремити и кућу напунити, Ристо устаде и опрости се а Анђа га испрати до авлинских врата, док Мара кроз пенџер вири па сва од радости трепти кб лептирица.

Весео Ристо, нешто му око срца топло па би из свега грла пјевао. Иђе а све мисли на Мару па му све лијепо као и Мара. И ово вече што се већ спустило над Мостаром и проређало златним звијездама, и оно плаво небо над Хумом и она брза Неретва што заплъскује своје камене обале, све је то било лијепо као Мара и сад је све његово, вас је Мостар његов, јер је његова Мара.

Кроз пријечке махале, пуним срцем, хитао је брзо а прва му је брига била да нађе Јову и да му све каже.

Таман Ристо преко старе ђуприје, а Јово преда-њ.

— Ђе си ти, болан? — весело приступајући му рече Ристо, и удари га руком по рамену.

— Ево ме! Знаш, ја сам ти данас мало забасао... Потегло сам више него обично па ме, брате, ухватило.

— Јово, тако ти бога — настави Ристо с њиме успоредо идући — да теби није штогод на мене жао остало, кад си ми онако данас преко воље одговарао и ниси хтио са мном ићи? —

— Ето ти кажем, да ме вино преварило па нисам знао ни шта говорим. —

— Е, знаш шта је ново? —

— Шта? —

— Ја сам ти, брате, дао ријеч. Сад сам био код Марине мајке, па ђевојка пристала а и мати јој. —

— Е, да бог да сретно! — рече Јово и пружи руку Ристи а под њим ноге задршћаше; глас му некако несигуран... запиње...

— Хвала ти, брате! — одговори Ристо и другови се пољубише.

— Јово, прстен је у идућу неђељу. Ти знаш да ми од тебе нико милији нема, па, брате, ти ћеш и предати аманет. Ја немам брата, ти си ми брат. Позваћу и остале комшије

па у име бога, ти пред њима па предајте аманет. —

Јово бијаше као у полусну. Он никад тако збуњен није био, он је другу вазда искрено одговарао а сад некако нема ријечи, није јасан, заплеће. Нешто га у прсима стегло па човјек не може да говори. Он би најволио сада побјећи од Ристе па да се никад више с њиме не састане.

— Хоћу Ристо, ја ћу ти учинит љубав — с муком одговори Јово а руком таре зној са чела.

— Е хвала ти, брате, а сад лахку ноћ! Иђем кући да матери кажем...

* * *

Брзо прошли дани. Осванула неђеља, лијепа прољетна неђеља пуна сунца и небеског плаветнила. Просиоци се искупили код Ристине куће па пјевају. Ту је и Јово, и он се усиљава да буде весео па пјева... Обредише се здравице и просци кренуше на пут. Аманет, који бијаше завијен у црвени свилењак, носило је једно одраслије дијете. Јово је ишао напријед а остали, два и два, за њим. На авлинска врата изврвила женскадија па им честитају: „Сретно, сретно!“

Мати Марина са комшијама дочекала просиоце. Почеше здравице, једна по једна а сад дође на ред да се аманет преда... Нешто се у Јови преврну; запалише му се прси па хоће да изгоре. Неки трнци са дно нога до потиљка обузимају Јову. Он би тај аманет згазио, он би га бацио у највишу дубину Неретве... Мара, та лијепа Мара, његова неће бити. Тај Ристо, кога је он тако волио, сад му је мрзак, он би заједно с њим скочио у највишу јаму. И несвјесно он се диже, ступи пред икону, прекрсти се и три пут метаниса па узе аманет, којег му додаде дијете, и стави га пред икону а за тим се опет прекрсти и три пут метаниса.

— Сретно, сретно! — завикаше сви па кад се обредише још једном здравицом и испише по каву, весели просци, кренуше се Ристиној кући. Јово је шутио; био је блијед као да му је неко срце ишчупао па га боли. Он више ништа нема, он је све изгубио...

* * *

Ристо прионуо за рад. Чим зора а он на посао. Што су друге калфе свршавале за два дана, он за дан и по. Хоће момак да што више заради, да кућу спреми, да сватове угости. А мајстору мило што је таки Ристо па га боље и пази него ли друге. Уза Ристу сједио је обично Јово и радио, ал од просидбе ту Јове нема, његово је мјесто празно. Слао и поручивао по-њ мајстор, но он не долази. Забио се момак у механу па и не излази... Тешко Ристи, жао му Јове, жао му друга, жалије му га од рођеног брата... Та он погађа шта је Јови, он се сјећа оних ријечи Јовиних у Тутиној изби и сад му је све јасно. Боли га, живо га срце боли. Тражи Јову ал њега није, он се крије и неће да види Ристу. Протекла и три мјесеца а Јово не долази, он је постô прави бекрија и не излази из механе. Што је имао убио у главу а сад продаје и ствари из куће, које су му иза мајке остале. Чак неки га почели називати, ваљда из сажалења, „црни“, „јадни“ Јово.

Још мјесец дана ето јесени, ето Ристиних сватова, ето пјесме и весеља. Ал ће је среће ту је и несреће:

Ударила по Мостару наква „врућица“. Јутрос чојек устао здрав а у вечер оборило га... Гори, бунца а до осам дана а њега носе...

Ристо кидисао за послом — угрио се, па му лијепо вратне жиле набрекле. Јесењи вјетар пуше кроз пенџер

па га хлади а Ристи чисто мило, угодно му; а кад је у вечер кући дошао а он — на постељу. Гори као ватра; запалило се чело па све пара избија... Бунца — говори на јабану, зове, спомиње Јову, Мару, па све тако... Не прође ни осам дана а мајка закука за Ристом. Лијепо га нешто удави, па ето ти! Вас Мостар чуо за смрт Ристину па некако чуо и Јово. Он одавна није био тријезан ал сад знадијаше све. Ристо умро а он се није с њиме ни опростио, он га није ни једанпут обишао. Та помишао још већма га загуши — он поче плакати кô малено дијете и диже се па право Ристиној кући а кад чу нарицање Ристине мајке, он се лијепо скамени. Мати Ристина угледала Јову, па га зове да види мртвог друга. Јово пао па љуби Ристу, љуби га у чело, уста, у лице. Моли га да му опрости што се није с њиме халалио.

Звона зазвонише и спровод крену... Тамо на Суходолинско гробље сахранисмо га...

На ново-уздигнуту хумку падали су златни увеоци што их вјетар доносаше са оближњих маслинових и смоквових грана а пошљедња опрштајна пјесма губила се у хладном сумраку новембарског предвечерја... Уском стазом гробља, враћала се је поворка разних лица, само он једини, тај „јадни“ Јово, стајаше још тамо над Ристином хумком као црни ступ...

Касно је било кад се Јово са гробља повратио. Већ су по улицама почели шкиљити фењери, а на високим минаретима, који се губљаху у јесењој магли као црне уздигнуте сјенке, мујезини су довршавали своју дову — била је јација. Јово је корачао неодређено и суморно. Он се никад тако пустим осјећао није; он је ми-

слио на Ристу, на матер Ристину и на оне двије сиротице, двије сестре Ристине. Оне су остале без заштите. Мати им грохнула, па ко ће их сада хранити? Тако Јово мишљаше а пут га нанио баш поред врата куће Ристине... Ниђе никог, сва су врата затворена и он лагано подиже манда, отвори врата и као сјенка ступаше преко уске авлије и стаде. У малој соби, на полу, стајао је тучани чирак а у њему лојана свијећа, која бацаше слабу свјетлост око себе, а тамо уза јастук, који бијаше уза зид прислоњен, сједи мршава старица, савила руке па се љуља и набраја. Тамо, у једној ћоши собе, у полумраку, сјеђаше Јока и Стана, сестре Ристине. Обје повезане црним јаглуком па кб двије кукавице кукају... Јово стајаше и кроз пенџер гледаше ово сатрвено и разорено гнијездо. Ту више нема радости, нема среће јер Ристе нема. И њега поново облише сузе. Ал нека сретна мисао као да му паде на памет и он лагано прозбори: „Боже, дај ми снаге!“ па се лагано докучи авлинских врата и нестане га...

Те ноћи Јово није очи склапао. Он је пресједио сам завијајући цигару по цигару. Пуна соба дима, па као да је пао облак и само се назире слаба свјетлост кандила, које је Јово те ноћи прислужио пред св. Ђорђем својим крсним именом. Сву ноћ он је мислио на Ристу, на матер Ристину и на оне двије сиротице њезине... А чим се дан јави он устаде па право код свога старога мајстора. Баш се мајстор курисао, наложио дагару, срче каву и пуши а Јово отвори врата дућанска.

— Добројутро мајсторе! — па приступи и мајстора у руку...

— Бог ти помог! — рече стари Лазар и зачуђено погледа у Јову.

— Мајсторе, ја сам ти много скривио; ја сам се обрукб и пред Богом и пред људима и пред тобом. Опрости ми, и прими ме опет да радим, да будем сретан. —

Мајстору ударише сузе, драго му што му се Јово на прави пут враћа, драго му, јер се сјети и Ристе, јер је Јово друг био Ристин...

— Од мене ти просто, рече мајстор, ја ти отварам опет своја врата, па буди паметан и ваљан.

Јово се саге, опет га пољуби у руку и сједе на своје старомјесто па прифати за чекић и рече: „Боже ти помози!“

Мајстору срце расте, гледа у Јову, гледа у брзе Јовине руке, које тако вјешто обављају посао. Та он је толико њих на прави пут извео. Који су некад калфе биле, сад су своји мајстори, прави мајстори па се радује што ће то и од Јове дочекати. А и јесте Јово окренб како треба. Нема ти ту, него чим зора а Јово за посао па све до по јацији. Чојеку дошла авиз па се чисто каје шта је радио, па хоће да надокнади изгубљене данове. Рад га чисто окријепио, дао му снаге и повратио му здравље, па момак постао уредан и лијеп. Неће вам тај више потрошити новчића забадава, него чува брате и завезује у девет узала... Сваки дан могао је зарадити дванест гроша па куд ћеш боље, може прехранити и себе и друге...

Зарађивао Јово а дани пролазили па се накупило... Прошла и зима па зарудило прољеће, још неколико па ето Ђурђевадне а Ђурђевдан је његово крсно име а и Ристиној кући. Све што се више Ђурђевдан примицаше, Јово веселији, расположенији. Једна златна мисао разведрила му чело, кб прољетно небо кад се разведри послјије магле, па ти га је милина погледати. На Мару је забо-

равио сасвим. Мара прежалила Ристу па се удала за једног сахаџију из Босне па с њиме сретна...

* * *

Пролистала гора. Шњегови се планински растапају па ријеке набујале. Ласта цвркуће а ждралови прелијећу чак на Дунав. Замирисала кадупља и вријесак, па челе излетиле да купе мед. Виногради се окопавају, лоза набрекла, сунце грије, сјутра је Ђурђевдан. Јово узео изум од мајстора, па се нешто успроврзџо, сад уз чаршију сад низ чаршију, купује накве ствари, требају му — сјутра му је крсно име... Дан пролази, ево вечери. Сјела мати Ристина, сјела и Јока и Стана па плачу. Пред иконом св. Ђорђа гори кандило, тужно гори, и свијетли се као оне сузе што их ове три сиротице лију. Сјутра нема ко да прислужи свијећу, нема Ристе, па плачу.

— Отворите! — наједанпут зачу се с авлинских врата.

— Ко је? — истрча Јока млађа сестра Ристина па пита.

— Ја сам, отвори. — И Јово ступи преко авлинског прага, па право у собу.

— Добра вече!

— Бог ти помогџо! — одговори мати Ристина, па бризну у виши плач. Та он Јово, друг је њезиног Ристе па јој се ране позлиједиле. Стана, старија сестра Ристина побјеже у другу собу, ђевојка на удају па се крије...

— Е, знаш — рече Јово пошље кратког ћутања — ја нисам дошџо, да плачемо него да се вечерас у очи крсног имена провеселимо. Немој тако... Него слушај. Ја сам био друг Ристин. Живили смо као два рођена брата, па хоћу и сад да му будем вјеран и прави друг. Ви немате никог, сами сте. Ево мене, ја ћу с вама, ја хоћу да замијеним Ристу, хоћу да будем ваш ранитељ. Ето ти имаш шћер за удају. Стана је права ђевојка, па ако хоћеш а ако хоће и она, те је драга воља, ја је примам за жену па нека буде сретно... ја сам све удесио...

Мати Ристина гледа у Јову а не вјерује да је то он, не вјерује, да је то јава, она сања... Не вјерује да чује тај глас... То је обмана, то су мађије и она грца, гуши се — плаче, а пред иконом светог Ђорђа кандилоце веселије затрепта...

*

Освануо Ђурђевдан, осванула срећа матери Ристиној. Јово јој постао син; Јово јој коло у кући повео; Јово јој прислужио крсну свијећу; Јово је сада ранитељ њезин, ранитељ свију њих.

Веселе се сватови а весели се срце Станино; весели се небо и сунце а тамо, још од разданка, у башчи под расцвјеталом ружом, непрестано пјева једна тица, пјева слатко и мило. То је душа Ристина слетила па захваљује другу...

ВУНТ

— Антон Чехов —

Једне грјешне јесење ноћи возио се Андреј Степанић Пересолин из позоришта... Возио се он и размишљао о користи, што би је доносила позоришта, кад би се у њима давала комађа моралне садржине. Пролазећи мимо управе, он преста мислити о користи и стаде гледати на прозоре зграде, у којој је он — изражавајући се језиком појета и лађара — управљао кромом. Два прозора на дежурној соби била су јако освијетљена.

„Је ли могуће да се ти све до сад на тежу с рачуном?“ помисли Пересолин. — Четири их магарца тамо, па још ни до сад не свршише! Шта би добри људи помислили, већ да им ни ноћу недам мира... Идем да их отјерам... Стој, Гурије!

Пересолин изађе из екипажа и пође у управу. Парадна врата била су затворена, стражњи пак улаз што је имао само једну покварену браву, био је широм отворен. Пересолин се послужи овим пошљедњим, и за један час стајао је већ у врати дежурне собе. Врата су била помало отворена и Пересолин, завиривши унутра, угледа нешто необично. За столом, претрпанним великим рачунским листинама а при свјетлости двију лампа, сједјели су четири чиновника па се картали. Усредсређени, непомићни, с лицем обојеним зелено од лампиних штитова, они су напомињали на баснословне утворе или, сачувај нас Боже, на оне, што праве лажне новце... Још им је већу тајанственост придавала њихова игра. Судећи по њиховим манирима и карташким терминима, што су их овда-онда узвикнули, био је то винт; али судећи по свем оном, што је Пересолин чуо, та се игра није могла назвати ни винтом, па чак ни игром карташком. То је било нешто нечувено, чудновато и тајанствено... У чиновницима је Пересолин познао Серафима Звиздулина, Степана Ку-

лакјовича, Јеремију Недојехова и Ивана Писулина.

— Како ти то играш, ђаволе холандски, расрди се Звиздулин, гледајући гњевно на свога партнера *vis-à-vis* — Зар се тако игра? У мене су Доротејев, Шепељев са женом и Степка Ерлаков, а ти идеш с Кофејкиним? Ето изгубисмо два „штиха“! Него си ти, купусна главо, требао поћи са Поганкиним!

— Ну, па шта би онда било? наљути се партнер. — Ја бих пошао с Поганкиним, а у Ивана Андрејића Пересолин у рукама.

„Уплели, ето, и моје име“... слеже плећима Пересолин. — „Не разумијем!“

Писулин раздијели поново и чиновници продужише:

— Државна банка...

— Два — финансијска камара.

— Без адута...

— Ти без адута?? Хм... Губернијска управа — два... Пропасти — па пропасти, ђаво га однио! Мало час на народној просвјети без и једног „штиха“ остао, а ево сад и на губернијској управи насједанье. Да плунеш!

— Мали шљем на народној просвјети!

„Не разумијем! прошапта Пересолин.

— Играм са државним... Бацај, Вања, каквог му драго титулирца, или губернијца.

— Зашто титулирца? Ми ћемо га макнути и Пересолиним...

— А ми ћемо твог Пересолина по зуби... по зуби... У нас је Рибников. Не ћете ни „трика“ имати! На сриједу са Пересолинком! Шта је, бештију, кријете!

„И моју жену умијешали“... помисли Пересолин. — „Не разумијем.“

И, не желећи и даље бити у недоумици, Пересолин отвори врата и уђе у дежурну. Да се пред чиновницима појавио

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

сам ђаво с роговима и репом, ни он их не би тако задивио и поплашио, као што их је поплашио и задивио начелник. Да се појавио пред њима умрли прошле године ексектор, и проговорио им гробним гласом: „пођите за мном, анђели, на мјесто спремно анђелима“, и духнуо на њих гробном студени — они не би тако поблиједили, као што су поблиједили угледавши Пересолина. У Недојехова од преплашености чак и крв на нос ударила, а у Кулакјовича зазвонило у десном уху и сама се од себе развезала поша на врату, Чиновници побацали карте, полако се подигли и, згледнувши се, устремили своје погледе у под. Минут један царевала је у дежурној тишина...

— Лијепо ви преписујете рачун! поче Пересолин. — Сад је разумљиво, за што се ви тако радо натезете с рачуном... Шта сте мало час радили?

— Само смо на један минут, ваше —ство... прошапта Звиздулин. — Разгледали карте... Да одахнемо...

Пересолин пришао столу и полако слегао плећима. На столу су лежале не карте, него фотографске слике обичног формата, скинуте с картона и прилијеplене на карте. Таквих карата је било много. Прегледајући их, Пересолин је видио себе, своју жену, много својих подчињених, познатих...

— Каква је то глупост.... Како ви то играте?

— То нисмо ми, ваше —ство, измислили... Сачувај Боже... Ми смо то тако видјели...

— Објаснидер, Звиздулине! Како сте играли? Ја сам све видио и чуо, како сте ме са Рибниковом тукли... Но шта се либиш? Ваљда те не ћу појести? Говори!

Звиздулин се дуго устезао и оклијевао. Напошљетку, кад се Пересолин стао љутити, дувати и црвенити од нестрпљивости, он послуша. Скупивши карте и промијешавши, он их разложи по столу и поче објашњавати:

— Сваки портре, ваше —ство, као год и свака карта, има своје биће... значење.

Као год у „шпилу“ карата, тако и овдје има 52 карте и четири „фарке“... Чиновници финансијалне камаре — „црвен“, губернајска управа — „мак“, они што служе у министарству народне просвјете — „тиква“, а „зелен“ су одјељење државне благајне. Дакле... Дјејствителни државни савјетници су у нас кечеви, државни савјетници — краљеви, жене особа IV. и V. класе — даме, колешки савјетници — дољнаци, придворни савјетници — десетице, и тако даље. Ја сам, на примјер — ево моје карте — тројка, као... овај, губернијски секретар...

— Гле те... А ја сам, по том, кец?

— Макови, а њено превасходство дама...

— Хм... то је оригинално... Па дед, дајте да играмо! Да видим...

Пересолин скинуо огртач и, осмејкујући се неповјерљиво, сјео за сто... Чиновници такође сједоше, по његовој заповјести, и игра отпоче...

*

Послужитељ Назар, дошавши у седам сати изјутра да почисти дежурну собу, био је поражен. Слика, коју је угледао, улазећи са четком-чистиљом, тако је поражавала, да је се и данас сјећа — чак и онда, када пијан лежи у бесвијести... Пересолин, блијед, неиспаван и неочешљан стајао је пред Недојеховим и, држећи га за дугме, говорио:

— Разуми, да ниси могао поћи са Шепелевим, кад си знао, да сам у мојим рукама ја сам. У Звиздулина Рибников са женом, три гимназијска учитеља, па моја жена, у Недојехова банковци и три мала из губернијске управе... Ти си требао са Кришкиним поћи! Не гледај ти што они играју са финансијском камаром! Они имају свој рачун!

— Ја сам, ваше —ство, пошао са титуларцем, мислио сам да је у њих дјејствителни...

— Ах, голубе мој, тако се не мисли! То није игра! Тако играју само шустери.

Ти мало промисли!... Кад је Кулакјович пошао са придворним губернијске управе, онда си ти требао бацити Ивана Иванића Гренландског, јер си знао, да је у њега Наталија Димитријевна с Јегором Јегорићем...

Ти си све покварио! Одмах ћу ти доказати. Сједите, господо, да још један робер одиграмо!

И, отправивши зачућеног Назара, чиновници посједали и продужили игру.

Веља Миросављевић

Три Нушићева комада

— Слободан Јовановић —

Докле у приповијетци имамо Веселиновића, Матавуља, Сремца, дотле у драми немамо за овај мах никог другог до г. Нушића. Срећом тај један је плодан за тројицу, и, само ове године, он се јавио с четири ствари. Што је најзанимљивије, код њега се плодност спаја с разноврсношћу, и на пр. та четири комада којима се ове године јавио никад не би, по свом предмету бар, изгледала дјеца истог оца. Јер, та четири комада, то су *Кнез од Селберије*, *Обичан човек*, *Тако је морало бити* и *Љилан и Оморица*. *Кнез од Селберије* окарактерисан је писцем као „историјски фрагмент“; у ствари, тај нам фрагмент много више чини утисак трагедије, него толике трагедије по имену, које постоје у нашем позоришном репертоару. *Обичан човек* јесте комедија лаког, управо најлакшег тона, која се на много мјеста приближује водвиљу. *Љилан и Оморица* то је опет бајка, а по потреби то би могло послужити и као текст за какву оперу. Најзад, *Тако је морало бити* није ништа мање него драма из савременог живота, начињена по обрасцу француске комедије. У кратко, г. Нушић се огледао безмало у свим позоришним врстама, и могло би се без претјеривања рећи, да он сам вриједи колико читаво коло драмских књижевника.

Од ова четири комада јавној оцјени не подлежи само *Љилан и Оморица*, јер ова бајка није ни представљана, ни штампана. *Кнез од Селберије* и *Обичан човек* и штампани су, и представљани. *Тако је морало бити* само је представљано.

О *Кнезу од Селберије* изашао је баш овдје опширан приказ, коме ја од своје стране не бих имао шта да додам. И ја налазим да г. Нушић није био никада срећније надахнут, него онда кад је овај комад писао. То је читава трагедија у једном чину. Г. Нушић није први који је дао примјер једне тако скраћене трагедије. Још прије њега, писци као Судерман, Метерлинк итд. наслутили су да је прошло вријеме трагедијама у пет чинова, да данашња публика није у стању да издржи трагичне ситуације које су дуге, или, ако их ипак издржи, то је само на тај начин што послјије извјесног времена постане неосјетљива за њихову суморну љепоту, и да се с тога трагедија не може дати данашњој публици друкчије него у збијеном облику. Искрено говорећи, ми држимо да г. Нушићу није било ни на крај памети да подражава Судерману и Метерлинку, и да се техника *Кнеза од Селберије* сасвим случајно подудара с техником Судерманова *Фрицхена* и Метерлинкове *Незване гошће*. Ја бих имао да учиним само једну замјерку *Кнезу од Селберије*. Стил је тога комада врло јасан, а мјестимице и јак, али он није довољно поетичан. Међутим историјска епизода, која је предмет тога комада, тако је величанствена да би изискивала дикцију ако не Његошеву, а оно бар Јакшићеву.

Код *Обичног човека* треба хвалити основну замисао, која је у осталом тек непотпуно изведена. Основна је замисао била изнијети једну дјевојку која се заљубила у

једног пјесника, читајући његове стихове; која је уобрази­ла да он не може бити обичан човјек, која се за тим с њиме сре­ла, видјела да је и он обичан човјек, али га продужила вољети и даље, не више као пјесника, већ као обичног човјека. Из овога се дала извести пријатна, њежна ко­медија, и кака штета што је г. Нушић није извео! Он је заборавио на пјесника и на његову наивну драгу како их је публи­ци представио, и онда сву пажњу усред­редио на развијање једне водвиљске си­туације. Један трговац из Јагодине, до­шав у Биоград, налази се принуђен да прво туђег сина призна за свога сина, па за тим, и услед тога, да и туђу жену призна за своју жену. Излишно је рећи да је г. Нушић знао да из случаја тог веселог трговца извуче све комичне ефек­те који су у њему били прикривени, само, тај случај који је имао да буде једна епи­зода прогутао је, благодарећи сувише са­вјесној обради г. Нушића, цио комад. Ина­че, *Обичан је човек* једна од оних заним­љивих, а неоригиналних комедија, које је пријатно гледати, а већ мање пријатно читати, и за које осјећамо да бисмо их и ми могли написати, кад бисмо знали занат позоришног писца.

Тако је морало бити, јесте историја једне жене. Јела, дијете из куће господске, а сиромашне (таке куће постоје у Биограду) удала се за Ђорђа Ђорђевића, чинов­ника, који сем своје плате нема никака друга прихода. Код ње, то није био брак из љубави, и Ђорђе који то осјећа покуша­ва да је к себи привуче тиме што ће јој попуштати и угађати, а нарочито тиме што ће јој у својој кући понудити богат, готово раскошан живот. И ако то писац не ка­же изриком, ми слутимо да је Ђорђе из нешто нижег друштвеног слоја него што је Јела; да се њему код ње, нарочито, њена отмјеност допала, па да с тога, наив­но, претпоставља да ће и он њу задобити понајприје отмјеношћу свог домаћег живота. Наравно да му за то треба новаца, много новаца, и пошто он новаца нема, то је

принуђен узимати га из државне касе ко­јом рукује. Управо онда кад драма почи­ње, наређен је преглед његове касе, и ако он до одређеног сата не врати све што је из ње узео, у каси ће се опазити не­достатак. Ђорђе повјерава своју невољу Јели, и тада се објелодањује како је он своју жену мало познавао. Дотле, он није био у стању да је привуче к себи ника­ким угађањима. Сада, кад је он само је­дан пропао човјек, пропао и материјално, и морално, она му прилази сама. Она се први пут осјетила његовом женом у том тренутку, кад јој је он саопштио да може бити сваког часа затворен због проневје­ре државног новца. Док је он њу сматрао, и несвјесно, не као жену, већ као милос­ницу чија се љубав купује скупим покло­нима, дотле она њега сматра као мужа, кога треба највише вољети онда, кад је у невољи. Одиста, Јела нема ниједне прије­корне ријечи за Ђорђа. Њена је једина мисао како да га спасе. Прилике су се међутим тако стекле да Ђорђе може до­бити зајма само код неког Несторовића, који је некада просио Јелу, и кога она по мало још воли. Јела се дуго устеже да се на њега обрати, не због тога што би је он уцјењивао некаким нечасним за­хтјевима, него због тога што се она не може толико у себе поуздати да остане сама, очи у очи, са својим негдашњим про­сиоцем. Најзад, она је принуђена да се на њега обрати. Оно чега се бојала, то се и дешава: она се даје Несторовићу у једном тренутку слабости. Част свога му­жа спасла је истина, али је своју изгуби­ла. Ту сада долази главна сцена између ње и Ђорђа. Као год што је, раније, он њој признао своју проневјеру, тако она држи да и она њему треба да призна своју погрјешку, остављајући њему, свом мужу и свом господару, да јој суди. У том тре­нутку она воли само још њега. Као што је код једне тако часне жене разумљиво, она није у стању вољети дуже Несторо­вића, јер ју је он, истина нехотице, по­низио у њеним властитим очима. Али

Ђорђе нема снаге ни да јој суди, ни да јој опрости. Он се рјешава да позове у помоћ њену породицу, као да Јелина погрешка није ствар која се само њега тиче. Пошто се разочарала о свом љубавнику, Јела има још да се и о свом мужу разочара. Овим је другим разочарањем угашен у ње и пошљедњи остатак воље на живот. Прије него се њена породица искупи, Јела ће се повући у своју собу, и ту извршити самоубиство.

Што карактерише Нушићеву драму, то је да у њој, уз пркос њеном крвавом завршетку, нема готово ниједне рђаве личности. Јела је скроз симпатична. Ђорђе је слаб, али није рђав. А Несторовић је један љубавник тако деликатан и скрупулозан да је право чудо како је имао успјеха. Ипак зато, кад су те три личности дошле у долир, десила се (1) проневјера државног новца, (2) прељуба, и (3) самоубиство. И писац за све то вели: *Тако је морало бити!* Он као да мисли да његове личности нису криве за то што чине, него су жртве неке „фаталности“, као што се каже у *Лијепој Јелени* од Мелака и Алевија.

Неоспорно је да не треба великог неваљалства у људи, да је довољна и њихова обична слабост, па да се добију онаки трагични резултати, каке видимо у Нушићевој драми. Али, и пошто се учини овај уступак писцу, остаје да се примјети да његов комад није тако вјешто склопљен да ми, при крају, имамо утисак да се све оно што смо гледали одиста *морало* десити.

И на пр. полазна је тачка цијелом комаду она проневјера државног новца коју је Ђорђе учинио. Међутим, он ју је учинио само за то да би Јела могла живјети раскошно. И онда, питање се поставља, да ли је Јела знала да живот који она води премаша новчана средства њеног мужа. Г. Нушић би хтио да она то није знала. Јер, његова јунакиња треба да буде симпатична, а она не може бити симпатична, ако је једна распикућа. Према то-

ме, Јела би трошила много само за то што њен муж није имао куражи да је обавијести о свом правом материјалном стању. Али, ту се сад поставља друго питање: да ли је било нужно да је он о томе обавјештава? Зар она није могла то и сама увидјети? Она је без сумње знала колико износи плата њеног мужа, и ако већ није била лишена сваког појма о новцу, њој није било тешко израчунати да њена издавања премашају његова примања. Г. Нушић је предвидио ову замјерку: за то је на једном мјесту поменуо да је Јелин отац обећао Ђорђу мираз, па га послјије није дао. Ђорђе о томе није ништа помињао Јели, и тако је она трошила на рачун једног мираза, који није постојао. Али да ли је и ово вјероватно? Јела је могла не знати да Ђорђе није примио мираз. Али није могла не знати каког је стања био њен отац — те се ствари навијек знају — и према томе никад није могла претпоставити да је *толики* мираз донијела да јој је раскошан живот допуштен. Она то већ ни за то није могла претпоставити што се њена вјеридба с Несторовићем баш због мираза покварила. У кратко, да би Јела остала симпатична, било је нужно да она *нехотице* свог мужа упропасти, а да би га упропастила нехотице, било је даље нужно, да она буде у потпуној заблуди о материјалном стању свога мужа, да вјерује да је он бар пет пута имућнији него што је. Могућност пак те заблуде не изгледа у комаду довољно доказана.

Па онда, ми не видимо са свим јасно зашто се Јела даје Несторовићу. Г. Нушић је био прилично у забуни како да окарактерише Несторовића. То је могао бити или један циник који се не устеже да Јелу уцјењује, или један центлмен који даје Јели новац без икакве непоштене намјере. Сада, г. Нушић је замислио Јелу не само као часну, него и као поносну жену, и пошто је њу тако замислио, он није смио ни Несторовића окарактерисати као циника. Јер на његову прву напомену о природи оног услова под којим јој чини зајам, она

би му бацила његове банкноте у лице, и отишла. Несторовић је дакле морао бити центлмен, што значи да је он морао дати Јели новац, не постављајући од своје стране некакав нечастан услов. Али онда се јавља друга тешкоћа. Ако Несторовић није захтијевао од Јеле да му се да, зашто му се она дала? Г. Нушић није савладао ту тешкоћу: он је пред њом зажмурио. Он није написао ону сцену из које би се дознало зашто је Јела погријешила. По ономе што нам она, по свршеном чину, прича, изгледа да се она бацила у наручје Несторовићу из властите побуде, за то што није имала снаге да угуши своју стару љубав према њему. И тако г. Нушић претпоставља (1) да је Јела, живећи и *нехотице* раскошно, принудила мужа на проневјеру државног новца, и (2) да је Јела исто тако нехотице пала у гријех с Несторовићем. Мање више случајно, она је и унесрећила свог мужа, и усрећила свог љубавника. И одиста пада чудновато да толико случајности има у једном комаду који се зове *Тако је морало бити*.

Али, кад се ове двије замјерке помену, онда више нема шта да се замјера. Г. Нушић није написао још никада једну тако добру, а нарочито једну тако озбиљну ствар. Његови су ранији комади смјеса од комедије и од водвиља. Основа им је свима она вјечита историја момка и дјевојке који се воле, а не могу да се узму, бар не прије него завјеса падне. Око тог пара групишу се друге личности, којима је главни посао да насмију публику. Те друге личности нису ни српски типови, ни општи; то су фантастична створења чија комична снага лежи у једном покрету, у једној гримаси, често само у једној реченици коју они бескрајно понављају. И све су личности у комаду доведене једна с другом у везу, благодарећи каком мало вјероватном неспоразуму. Што у ранијим комадима г. Нушића ваља, то је јасан распоред, брз ток, и један нарочити хумор који није најфиније врсте, али је бар неусиљен. Да је г. Нушић продужио писати

таке комаде, као што су *Народни Посланик*, *Прва парница*, *Обичан човек*, за њега би се могло рећи само то, да је усавршио ону позоришну врсту коју је прије њега Трифковић створио. За њега се не би могло рећи да је донио собом нешто чега у нашој драмској књижевности још није било.

На своју срећу, г. Нушић је написао *Тако је морало бити*. Ту више нема конвенционалних љубавника, а нема више ни оних комичних личности у којима је био усредсређен сав интерес његових ранијих комада. Ту више нема никаког неспоразума. То је права комедија, комедија, ако се тако може рећи, озбиљна, са заплетом природним, и са личностима које нису карикатуре. Така комедија залуд ће се тражити код Нушићевих претходника. Стерија је имао јачу моћ опажања, био трезвенији и горчи, и без сумње створио је више типова него, бар до сада, г. Нушић. Али, Стерија никад није узимао комедију озбиљно. Она је за тог писца елегија и трагедија представљала једну нижу књижевну врсту, којом се он бавио као „саизвољевајући“. Отуда, његове су комедије или невјероватне као бајке, или изгледају фрагментарне, или немају готово никакве интриге, него се у њима поједине личности просто ређају једна за другом. Коста Трифковић, као што је поменуто, то је од прилике г. Нушић прије *Тако је морало бити*. Што се тиче г. Милована Глишића, он је имао хумора, али сем тога ничег више, и ма колико била интересантна његова *Подвала*, о њој се не може говорити као о комедији, већ ни зато што је она склопљена као приповијетка, а не као позоришни комад.

Тако је морало бити стоји над осталим Нушићевим комадима, не само тиме што припада једној вишој књижевној врсти, него стоји над њима и својом техничком страном. И ранији су комади Нушићеви били брижљиво склопљени, али код њих се опајало да су епизоде развијене на штету главне ствари. Ово је први пут,

код г. Нушића, да је главна ствар стављена у пуну свјетлост. Епизоде су ишчезле. Ако је претјерано рећи да у *Тако је морало бити* нема ни једне сувишне ријечи, није претјерано рећи да ту нема готово ниједне сувишне сцене. Споредне личности не одвлаче нам пажњу са главних. На позорници су готово једнако Јела, Ђорђе и Несторовић, и нема ниједног разговора између њих који не додаје нешто нашем познавању њихових карактера. У композицији ове драме има нечег од оне прибраности и одређености по којој се познаје добар књижевни посао.

Жалити је само што ова драма није довољно локална. Јела, Ђорђе, Несторовић, све су то тако општи типови, да нам *Тако је морало бити* чини мјестимице утисак једног преведеног комада. При појединим ситуацијама, г. Нушић се питао само ово: шта би у такој ситуацији рекла или учинила једна жена осјетљива, разумна и поносна, као Јела, или шта би у такој ситуацији рекао или учинио један муж слаб, добронамјеран, и по мало плебејац, као Ђорђе, или, пак, један љубавник искрен и добро васпитан као Несторовић. Г. Нушић није ишао и даље; он се није питао: шта би у такој ситуацији рекла или учинила једна *српска* жена; шта би

рекао или учинио један *српски* муж, или један *српски* љубавник. Није немогуће да би се једна српска жена, један српски муж и један српски љубавник понашали исто тако као Јела, Ђорђе и Несторовић. Али, ако би дјело остало исто, ја држим да би начин на који би било учињено ипак био нешто друкчији. Свакојачко, г. Нушић ваља да се постара, да му идућег пута личности изгледају мање интернационалне.

Има већ неколико година како г. Нушић ради на нашој књижевности, пишући наизмјенице приповијетке, пјесме, хумореске, путописе, позоришне комаде итд. Али ничим није он у тој мјери задовољио публику као својим позоришним комадима, нарочито овим пошљедњим. Нека би га то упутило да се у будуће на позоришну књижевност ограничи. Прве комедије којима се јавио одавале су писца истина вјешта, али површна. Судећи по њима, ни његови пријатељи нису могли вјеровати да је он у стању ићи даље од кратке хумористичке опсервације. Али ето гдје се он, изненада, у *Кнезу од Селберије* и у *Тако је морало бити* показао не само озбиљан, него и дубок. Нека би га опет то упутило да у области позоришне књижевности посвети своју најбољу снагу комедији великог стила.

Гете и Шилер

— Madame de Staël —

Велики недостатак Клопштоков бјеше мање тварачке уобразиље. Он је крупне мисли и узвишена осјећања облачио у лијепе стихове, али то још не бјеше оно што се може назвати умјетником. Његове су идеје слабе, боје у које их одијева нијесу никад пуне оне једрине коју тако волимо да сретнемо у појезији и свима умјетностима, које ваља да дадну извјесној замисли енергије и изворности

коју има сама природа. Клопшток се губи у свом идејалу — Гете никад не губи земљу, ни онда када достиже највеличанственије замисли. Има у његовом духу нека снага коју осјећајност не слаби. Гете може сам да представља цијелу њемачку литературу с краја до на крај; не што не би било других писаца већих од њега, у неку руку, него што у њему самоме има све што оличава њемачки дух. Нико нема

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

оно што има он: једну врсте имагинације за коју не могу рећи ни Талијани ни Енглези ни Французи да су му је дали.

Гете је писао у свима правцима књижевности; с тога проучавање његових дјела испуњава један велики дио ове књиге.¹⁾ Али познавање саме личности Гетеове који је давао најживљи импулс литератури његове земље, послужиће, држимо, да се та литература боље разумије.

Гете је човјек с духом веома раскошним у конверзацији и лијепо се рекло: дух мора умјети да говори. Могло би се навести неколико духовитих људи чији ђеније бјеше ђутљив, но разлози томе увијек бјеху било бојажљивост, било нека несрећа, било омаловажавање, било досада. Но ширење идеја и топлота душе ваља уопће да изазивљу потребу везе са другим, и они људи који неће да буду пресуђивани по ономе што говоре, не заслужују више пажње ни за оно што пишу. Када умијете да изаовете Гетеа да говори он је тад за обожавање; његова рјечитост је пуна мисли, његова шала је у исто вријеме пуна и љупкости и филозофије; његова је имагинација под утисцима с поља као што то бјеше у старинских умјетника, ма да његов ум има сву зрелост нашег времена. Ништа не може да помути снагу његова ума, па и саме препоне које леже у његовој природи: ђудљивост, забуна, уздржљивост, пролазе као магла у подножју брегова на којима борава његов геније.

Оно што нам причају за разговоре Дидера, помаже нам да у том погледу боље познамо Гетеа. Али ако Дидера будемо пресуђивали по ономе што је писао, онда ће нам се учинити између ова два човјека једно растојање без краја и конца. Дидеро је под јармом његовог духа; Гете господари сам својим талентом. Дидеро је афектиран идући за тим да учини утисак; у Гетеа видите омаловажавање успјеха, и то толико, да вас прави нестрпљивим његова

немарност. Дидеро мора да надокнађује филантропијом ондје, гдје су у питању осјећаји религије који му недостајаху. Гете воли већма да буде горак него слadak, а што је изнад свега — још и природан. А без ове одлуке да ли и има што у човјеку да нас може да интересује.

Гете нема више оне заносне ватре која му је инспирирала *Вергера*, али огањ његове мисли довољан је још да све оживи. Рекло се да он није досегнуо живот и да га описује само у сликама; сад се више цијене даје сликама које нам он представља, него емоцији коју осјећа. Вријеме га је учинило посматрачем. Док још имађаше активног удјела у животу страсти, док је сам трпио и страдао од срца, његова дјела бјеху од живљег утиска.

Како сваки писац ствара своју појетику по своме таленту, Гете држи сада да писац буде миран, тих, чак и онда кад ствара једно дјело пуно страсти, и да умјетник треба да сачува своју хладнокрвност и тако да јаче дјелује на уображење његових читалаца. Можда он не бјеше овог мишљења у његовој првој младости; можда је њиме владао његов геније мјесто да он њему господари. Гете, налазећи можда да божански и узвишени осјећај, који се рађа у срцу човјека, рађа се с толико брзине врлина и с толико снаге, да га пјесник не схвата за вријеме саме инспирације, него тек онда кад ту инспирацију изгуби.

У први се мах чудимо кад находимо неку хладноћу чак неку укоченост у автору *Вергера*, али кад нађемо у њему оно што се и нама свиђа, онда промјенљиво кретање његове имагинације чини да губимо и ону неугодност коју осјетисмо с почетка. То је човјек чији је дух универзалан, и чији је дух непристрасан зато јер је универзалан. У његовој непристрасности нема индиференције; то је двоструко биће, двострука снага, двоструко силна свјетлост која освјетљава од једном оба лица једне ствари, једног питања. Кад пође да мисли, ништа га није у стању да задржи, ни његов вијек, ни његове навике,

¹⁾ *De l'Allemagne par Madame de Staël.*

ни његови односи; његов орловски поглед пада право као олово на предмет који је пред њим. Да је у животу имао Гете политичку каријеру, да се његова душа развијала ушљед саме активности, његов би карактер био више одлучан, више чврст, више патриотски. Али његов дух не би тад могао да тако смјело лебди изнад свега. Страсти и интерес обилежили би му један позитиван пут.

Гете воли и у својим списима и у својим говорима да раскида конце које је испредао сам, да осујети узбуђења која је сам побудио, да обори статуе које обожавасмо наведени на то њим самим. Када он у својим замислима побуди наш интерес за једно своје лице, хита одмах за тим да нам га покаже и са стране његових неконзеквенција. — Он господари свијетом појезије као неки освајач свијета који је реалан, и држи се у стању да, као природа, унесе генија рушиоца у своја рођена дјела. Да то није човјек достојан сваког уважења, могло би се бојати да једна врста супериоритета који се диже изнад свега, који обара и подиже, који умије и да троне и да персифлира. Он потврђује и сумња наизмјенце и увијек с истим успјехом.

Рекосмо да Гете има сâм све главне црте њемачког генија. Он се налази у њему сав: једна велика дубина идеја, умиљатости која се рађа у његовом уображењу, оригиналнија од оне коју нам даје l'esprit друштва, најпослије једна осјетљивост понекад фантастична али баш с тога већма у стању да заинтересује читаоце који траже у књигама нешто, што измјењује свагдању једноличност живота и који траже да појезија буде што виша истина. Да је Гете Француз, ми бисмо радили на томе да говори од јутра до мрака. Сви писци, савременици Дидерови, ишли су да црпе идеје из његових разговора, враћајући му за то дивљење које га је инспирирало. У Њемачкој не троше свој дух у конверзацијама, и тако мало њих, чак и међу најодличнијим, ријетко питају и

одговарају. Према томе друштво тамо и не постоји, али за то Гетеов утлив није мање необичан: има гомилама свијета у Њемачкој који држе да се може наћи генијалности и у самој адреси на писму ако је то само писано руком Гетеовом. Љубав за Гетеа створила је извјесна друштва. Ако странци дозволе себи да критикују Гетеа, та их друштва гледају с презрењем, и ако дјела Гетеова постају све већа ако их већма испитујемо. Они неће да их испитују, толика је фанатичност у обожавању Гетеове неприкосновености.

Такав фанатизам не побуђује човјек без особите снаге за добро и зло; јер само је снага у стању да присили људе да је се боје и да је отуд љубе на начин који поменусмо.

*

Шилер бјеше човјек ријетког генија и савршене добротe; ове двије одлике ваља да су нераздвојне нарочито у човјеку писцу. Мисао није никад дјело, ако она није дјело истине; лаж је још одвратнија у оном што је написано, него у оном што је изговорено. Дјела су увијек дјела, чак и она која су опака, и ми знамо свагда да ли су за критику или презрење; али ако дјела нису ствар увјерења, она су онда само једна гомила бљутавих ријечи.

Нема љепше каријере него каријера једног књижевника, кад је он разумијева као Шилер. У Њемачкој, у којој је толико збиле и непритворности, најбоље видимо колико сваки позив ваља да има савјесности. Ма да су те врлине у Њемачкој тако обичне, Шилер се ипак међу њима још толико истиче да може због њих да буде цијењен не мање него и колико са свога талента. Његова савјест бјеше његова муза; њу не треба изазивати — њу чујете сваки пут кад је ослухнете. Он љубљаше појезију, драмску умјетност, историју, и литературу потпуно платонски. Да Шилер и није био ријешен да своја дјела публикује, она би била написана са исто тако много пажње. Ни један обзир на ус-

пјех, формалност, предрасуде, ни ма шта друго што долази изван њега, не би му било у стању да поквари оно што је већ написано — јер оно што бјеше написано, бјеше он сам; он је давао израза само својој души и није разумијевао могућност да мијења ма једну ријеч, кала не бјеше мијењан онај осјећај који је инспирирао. Шилер није, без сумње, могао бити без љубави и за себе самог. Ако је така љубав потребна за славу, она је тако исто потребна за рад; али су пошљедице свагда јасне у томе, гдје бјеше проста сујета а гдје љубав за славом. Једна иде за тим да славу ескамотира, да је добија мајстор-луцима, друга да је освоји. Једна је брижна сама о себи и тоне у самообмане; друга рачуна само с природом и повјерава њој да све потчини. Најпослије, чак и изнад љубави за славом има један осјећај још чистији, а то је љубав за истином, која ствара од писаца убојно свештенство у једној племенитој ствари, јер су они данас ту да чувају освећени огањ кад слабе женске нису више за то, као што бијаху некад.

Дивна је то ствар невиност генија и чистота снаге. Оно што шкоди идеји доброте, то је што је узимају често за слабост; али ако је она здружена већма са свјетлошћу и енергијом, она нас онда може да упути да разумијемо, како нам је могла Библија да рекне, да је Бог створио човјека по својој слици. Шилер је чинио себи неправу улазећи у свијет са једном уобразиљом која још луташе; но за то са снагом његових година он хваташе до оне узвишене чистоте која рађаше високе мисли. Никад он немађаше везе са лажним осјећањима. Он живљаше, говораше и твораше као да не бјеше рђавог свијета. Кад сликаше зле људе у својим дјелима, бјеше то с више претјеривања а са мање дубине него што би било у случају да им бјеше ближе. Зли се људи представљају у његовој уобразиљи као једна препона, једна физична казна; и можда због многих обзира које имађаше ми их не видимо

као природе с разбором; навика на злочин претворила је њихову душу у један покварен инстинкт.

Шилер бјеше најбољи пријатељ, најбољи отац, најбољи муж. Ни једна врлина није недостајала његовом благом и тихом карактеру кога је распаљивао само његов таленат. Љубав за слободом, респект према женама, одушевљење за умјетношћу, обожавање Божанства, све то заносаше његов геније. Много се говори да *esprit* може да замијени све друго. И ја то вјерујем али само у дјелима гдје господари умјење. Али кад хоћемо да цртамо природу људску у њеним бурама и њеним понорима, ваља имати душу коју је олуј потресао али гдје небо силази да поврати мир.

Први сам пут видјела Шилера у салону војводе и војвоткиње од Вајмара, у присуству једног друштва образованог колико и импозантног. Он је читао врло лијепо француски, али говорио није никад. Ја сам одржавала ватрено супериоритет наш у начину наше драме изнад свих других, али се он није ни мало устезао да се бори против жена и поред незгоде у коју је морао долазити са потешкоћа и отезања, које је имао изражавајући се француски. Исто тако мало зазираше и од оних који слушаху а који имају мишљење противно од његовог и он је говорио нагоњен на то једним увјерењем које бјеше његово чисто и интимно увјерење. Ја се послужих с почетка да га одбијам француским оружјем, живахношћу и лакрдијом, али сам наскоро познала колико бјеше мисли у ономе што говораше Шилер кроз све препоне у својим ријечима. Он бјеше тако скроман и безбрижан у ономе што се тицаше његовог личног успјеха, тако горд и одушевљен у ономе што држаше за истину, да сам од тог тренутка, постала му одана једним пријатељством пуним обожавања.

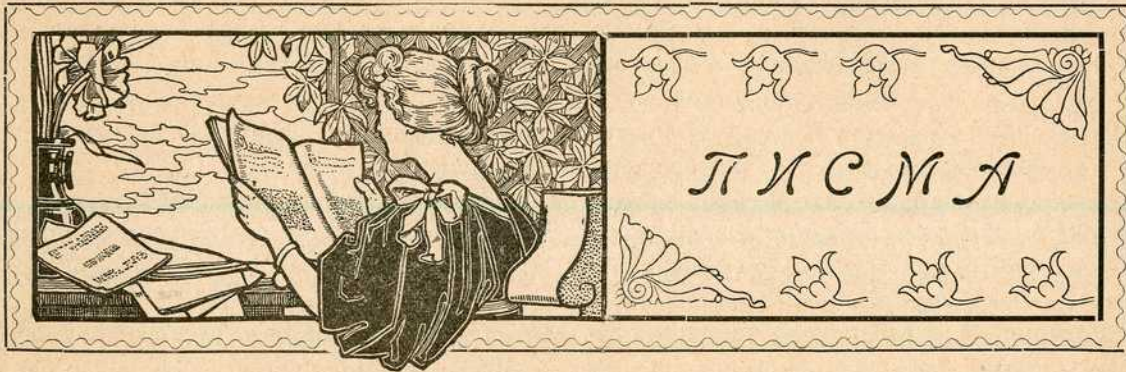
Кад га је још младог снашла болест без сваке наде, његова дјеца и његова жена, која заслуживаше везу којом он бјеше везан за њу хиљадама својих вр-

лина, засладили су му његове потоње трепутке. Госпођа фон-Волцоген, једна пријатељица која бјеше у стању да га потпуно разумије, питаше га на неколико

сати пред смрт, како му је. *Све мирније*, одговори он. И збиља, зар он немађаше право да се повјери небу, којем је он помагао владање на земљи.

Ј. Зучић

Биоградско Позориште.

Тако је морало бити, драма у четири чина, написао Бранислав Ђ. Нушић.

У нас се од вајкада виче, да је наше друштво још неразвијено, чак да је још у повоју и да, према томе, у њему нема градива за драму или роман у правом смислу тих ријечи. То је ужасна претпоставка, али која, као и свака претпоставка, не мора бити, а и није тачна. То чак и није права претпоставка, но је фраза најобичнијег кова, какву је само Србин кадар створити. Наше друштво већ има своју оштру физиономију, свој тачан тип. Оно се постепено, на националној подлози, развијало, достигло је неки свој врхунац и одмара се у — ћор сокаку. У нашем друштву има Хамлета, Отела, Тврдица, Тартифа (њих можемо чак и извозити), као и остала потпуно развијена друштва. Али ми немамо нечег другог. Ми немамо људи оштра вида. Све је то кратковидо. Наш друштвени живот — какав је такав је — кипти од драма, трагедија, комедија. Ми чак играмо у њима, ми смо чак, да се застарјело изразим, главан јунак у њима. Ми несвјесно пролазимо крај њих, готово обрађених градива, али их не видимо, не осјећамо. Нас ти предмети, та готова и обрађена градива, треба да боду

у очи, да нам се сама увуку у душу и да их тек онда видимо, осјећамо. Ми, зато, још задуго нећемо бити кадри, да запазимо најсуптилније финесе. Ми их тек онда запазимо, кад огрубе, постану тип, шаблон. Ми немамо оштар вид, немамо fine, врло осјетљиве живце. Наше очи још нису покварене, њихов вид се још није ни изоштрио. Ми смо још врло незграпни, као какав затуцани паланчанин. Зато ми још не можемо ништа велико изводити...

Нушић потврђује моје мишљење, а публија ону нашу овјештану, стереотипну фразу. Не зна човјек, да ли рад тога да се љути, или радује. Треба да се љути, што је тај дефицит, са својим ужасним пошљедицама, данас тако отрцана појава у нашем друштву и сви смо се ужасавали (али никад као данас, јер данашњи дефицитлија је краљ свију осталих) кад о њему чујемо и нико до данас није нашао за вриједно, да у својем роману, својој драми објасни ту појаву, то ужасно, готово епидемично благајничко зло, да нам, проучивши савјесно наше данашње социјално стање, саопшти свој логичан закључак. А треба да се радује, што је то сада учињено и што је то Нушић учинио...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Тема драме је врло обична, зато је и драма постигла необична успјеха. Једна дјевојка вољела је једног човјека, али је, као што се то обично дешава, пошла за другог, кога, наравно, није вољела. Муж њезин, а то је у таквим приликама готово правило, срдечно ју је волео и на све могуће начине је гледао, да је обрадује те тиме бар да је освоји. Али стара љубав се не заборавља. Она њега не воли, чак га ни мало не поштује, бар из захвалности према његовој љубавничкој пажњи. Он је бомбардује пажњама, поклонима и свакојаким стварима, које сачињавају насушан хљеб сваке луксузне даме. Наравно — дефицит! Двије несреће га наједанпут упропастиле, што је благајник и — што има такву жену. Свак живи ће увидјети — па и онај ко никада у својем животу није направио дефицит — да је то у кући било као неки гром из ведре неба. Треба наћи десет тисућа динара! А он је још чиновник, нема зграда од тврдог материјала, да понуди зајмодавцу интабулацију на прво мјесто. То су, Бога ми, тешке ствари! Њему пада на памет — зачудо што је човјек у несрећи велик проналазач — његов познаник — несуђени муж жене његове. Али она не пристаје на то. Она га се боји, као да је она гомила барута, а он жеравица. Најзад се сјети, да замоли својег оца, који тога дана мора спремити мираз своје млађе кћери, чији ће прстен тога вечера бити. Она добија тај новац, али да га врати за недјељу дана.... Мину и недјеља дана. Новаца нема — та, за име Бога, нису крушке!... Долази њезин несуђени, јер му се њезин муж обратио за помоћ. Он није код куће. Она га прима. Он даје новац њој, као својој пријатељици, она се вајка, али га најзад прими... Жеравица је дошла сасвим близу барута, још један трен — али га млаз студене воде у часу покваси. Дужност! И она не прима новац... У породици њезина оца плач и јецање. Мајка и испрошена ћерка не знају рад чега се прстен одлаже. Нови пријатељ, дјевојчин будући свекар, нестр-

пељив је и хоће да квари. И погурени отац долази својој несрећној кћери и моли је, кад већ немају новаца, да бар оду заједно оној другој несрећној кћери и да јој испричају цијелу ствар. Али само то не! Његова кћи неће, да буде рад ње и остала породица несрећна и каже својем оцу, да имају новаца. Радостан отац одлази својој кући, да саопшти веселу вијест, а она узима шешир и одлази — својем несуђеном мужу.

Прстен прошао, дефицит попуњен, а изгубљена њезина част. Љубавник долази, а она му излива сву своју бескрајну мржњу, како је то само кадра учинити јунак жена скрханог поноса. Мужу исповиједа свој гријех и моли га, да је убије. Он неће — тек што се, јадник, отресао једне биједи! — но дозива њене родитеље и хоће да је њима преда, јер он неће с њоме више да живи. Она неће и ту срамоту да преживи, па се — убија. Тако је морало бити...

Мени и сада, још послје неколико дана, звони у ушима то ужасно и студено: Тако је морало бити, као ледена смртна пресуда судбине.... Ово је најбоља драма из нашег друштвеног живота. Од тог комада настаје нова епоха у драмској и васколикој нашој књижевности. И као таквом комаду ја хотимице и с радосћу превиђам све његове мане. Овом драмом ушао је Нушић у свој прави колосјек. То је он, додуше, већ доказао и својим Рамазанским вечерима, у којима је свака друга приповијетка драма с обилном и природном радњом, само без подјеле у типове. Ово је његов прави пут, ово је најблагодарнији посао драмскога писца. Ја још једном понављам: Ово дјело му је у толикој мјери пошло за руком, да му човјек, хтио не хтио, мора опростити ону нетипичну биоградску средину једног чиновника и једне ћифтанске породице, онај шампањ и оно — самоубијство...

Ми имамо сада само два драмска писца: Драгутина Илића и Нушића. Један је за историјску драму, други за драму из друштвеног живота. Не бих желио, да у бо-

љим рукама буде наша драмска литература. Али и један и други ступају сада на земљиште, у нас, по готову, сасвим непознато. Илиј је отишао у давну, легендарну и мистеријозну прошлост, а Нушић остаје међу нама и отвара нам очи, које су до сад гледале, а нису видјеле. Оба пута су врло мучна и трновита. Један је срећно прешао тај пут и дошао је до своје мете, која му се из далека свјетлукцала, као какав свјетлац. Други иде њиме и с нестрпљењем чекамо, да и тај заборављени творац дође до садашње своје мете. Србија ће бар у овом надању бити срећна, бар ова нада неће остати нада, као и све њезине небројене наде...

А глумци? Гца Нигринова још непрестано хистерично јеца и то јој је постала страст, које се неће тако ласно ослободити и која ће, временом, неминовно поткопати њезин умјетнички реноме и ми ћемо с правом почети сумњати у њезин таленат. Г. Гавриловић, био је, као човјек, елегантан, а кажу, да је тога вечера, изузетно од својег принципа, чак знао и своју улогу.

Биоград.

Лера С. Малешов.

Сутон Иве Војновића.

Прије неки дан је први пут добио рјеч у биоградском позоришту кнез Иво Војновић, који је досад, пишући своје ствари латиницом, био једино представљан у Загребу. То је тај дубровачки драматик, како изгледа, кога нам је прошла позоришна управа, у своме *Годишњаку*, обећала била приказати, па — „много хтјела, много започела, час умрли њу је помео.“

Сљедујући примјеру своје претходнице, садашња позоришна управа приредила је једно српско вече од три нова оригинална комада у једном чину, и том приликом оградила је Војновића Брзаком и самом собом, тј. Нушићем. По предмету и обради својој *Сутон*, међутим, не пристаје никако уз лакрдије ни једног ни другог

од поменутих биоградских писаца, јер је он „други дио трилогије, која цијела има да прикаже“ — каже сам Војновић у предговору — „оно дуго умирање старог Дубровника у XIX вијеку.“ Војновићево дјелце тражи нарочито расположење у публике, које се ничим диспаратним не смије кварити ни прије почетка ни по завршетку. Иначе је његов ефект у суштини својој пропао, и боље је не давати га. То је елгија на развалинама рођена дома, која се пјесничкој души у једном срећном моменту инспирације причула, и коју је Војновић умно вјешто саопштити гледаоцима, разумије се, ако се учини све што треба, да му се представом, ако не помогне, оно бар не одмогне. За биоградско позориште ово је био двогубо тежак посао, али је с тога захтијевао двогубо озбиљну пажњу. Прво, таква пјесничка нит, испреплетана тананим, финим, њежним љепотама, мора се исто тако њежно прихватити, а друго, дубровачки типови — у овом случају још особеначки — и сва средина његова, морају се са разумијевањем изучити. Тога ради ваљало је овај комадић дотле пробати, док се све тешкоће у схватању улога и савлађивању дијалекта, не уклоне, под условом наравно, да свима пробама, почев од читаће, руководи онај ко разумије ствар; тога ради ваљало је начинити нову декорацију за собу у старој дубровачкој палати, кад већ режија није у стању у вашару садашњих декорација ништа пристојно искомбиновати; тога ради ваљало је постарати се за одијело што тачније за све; тога ради ваљало је благовремено замолити кога ко зна, да опише свијету ко је Војновић и какав је то пјесник; тога ради ваљало је најзад подијелити улоге тако да то буде од свих могућих подјела најбоља. Међутим од свега овога није урађено ништа, и то се на представи одмах видјело, чим се дигла завјеса. Ја не знам колико је било проба, али је ван сваке сумње, да их ни из близа није било довољно; на оној дворани није било ни оног што свака кућа у приморју има, играло

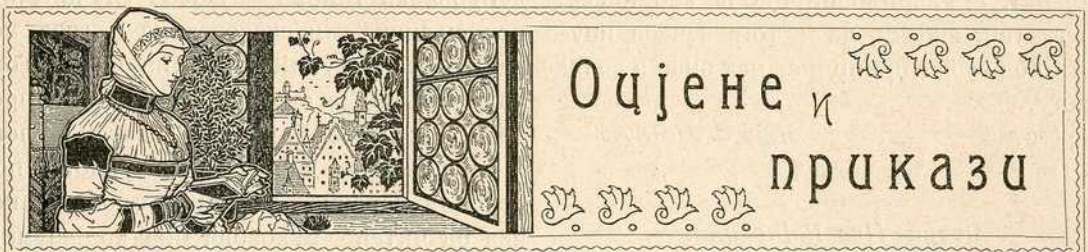
се у оном што се имало, обучено у оно што се затекло, а улоге су подијелене тако да то буде од свих могућних подјела најгора. Бар што се тиче мушких, ово се са успјехом постигло. Оне двије аристократске мумије дубровачке, она два типа тако важна по локални колорит, којима ми овдје у Биограду можда не увиђамо истинитост, представљала су два ни крива ни дужна глумца, иначе сасвим честити људи, али на које се тек у петнаестом часу могло помислити за такве улоге. Међу својим члановима, међутим, управа броји и В. Миљковића и С. Тодоровића и И. Станојевића (пошљедњи за Васу Херцеговца). Ако те људе није имала моментано на расположењу, требало је одложити *Сутон*. (Далматинац глумац Руцковић није у опште имао никакву улогу.) Јер има нешто што је прече, а то је глас Народнога Позоришта, то је онај разлог, због кога се ва-

Биоград. 29. октобра

љада Војновић у опште и представља у Биограду. Глас тога позоришта изискује да биоградска представа *Сутона* не застане ни у чем иза оне у Загребу, гдје се тај комад, цијеле прошле сезоне, играо, и гдје се врло добро појмило о чем се ради. Ваљало је да Дубровчанину Војновићу српско позориште буде још више његова кућа, него хрватско. А Војновић је то заслужио, јер је то једини наш пјесник чије драме личе на европске драме. Овако је, на жалост, његова прва посјета у Биограду била инкогнито, и што је још жалосније, он нема рачуна да се, у оваким приликама, опет овдје јавља ни својим *Еквинокцијем* ни својом *Психе*.

У осталом Г. Нушић је имао разлога да озбиљно узме једног српског драмског пјесника, и мање значаја, већ и стога што он своја дјела и прима сам и сам се стара о њиховом представљању.

ack

Поезија и музика српскога народа.

Под уредништвом Др. А. Свободне излази у Лајпцигу ваљано уређивани музички лист *Neue Musik-Zeitung*. Покрај богатих илустрација знаменитијих пјевача, пјевачица, у опште људи, који су се одликовали и који се одликују на пољу музике, доноси тај лист биране плодове њемачке белетристике, одабране композиције и музикалије, а што га највише дичи, ваљане чланке о музици у опште, као једној грани онога, што ми разумијемо под именом Лијепо. Лист се тај не бави специјално музиком њемачког народа, него баца погледе на производе страних народа и на пјесничке и музичке тековине њихове. У броју 2. и 3. за год. 1900. налази се чланак, који говори о поезији и музици српскога народа (*Poesie und Musik des serbischen Volkes*).

Нама мора на сваки начин да ласка, када се о стварима, које нас заносе и које се нама свиђају, води рачуна и у којој другој књижевности. Изгледа нам, да смо онда у своме мишљењу и у својој критици јачи и сигурнији, кад нам то мишљење и ту критику одобри човјек другог језика, друге народности. Онда чисто сами себи више вјерујемо. Нама је до душе добро познато, да се о поезији српскога народа говорило у књижевностима свих образованих народа, да је у почетку XIX. вијека постало то у неку руку књижевничка пасија, да се изучава српски језик и да се студирају српске народне пјесме. Нарочито су се с особитом вољом тиме бавили њемачки литерати. Нијемци су нас у томе погледу најприје и највише заволели. Доста је споменути само то, да је класичност српске народне поезије по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

такла и њихова генија Гете-а, којим се толико поносе, да се позабави њоме, а да се не спомиње Грим, Талфијева, Герхард и Капер. Свима је овима импонирало највише то, што се српске народне пјесме појавише, али не преписане са каквих старих пергамената, са каквих пожутјелих листина, него похватане из живијех уста једног жива народа, сакупљене са струна живих народних пјевача. Њих је занијела садашњица. У упоређивању њемачке народне и српске народне поезије морала је пасти у очи разлика, која се односи на само биће њезино. Класичност њемачке народне поезије живјела је, па се и преживјела; она бијаше за класичност већ са свијем мртва, непродуктивна; да је постојала доказаше само пергаменти и старе листине. Српска је народна поезија жива, та поезија тече још са живих усана једнога народа, она је продуктивна, па ипак — класична. Занесени дакле класичношћу живе народне поезије они само за то уче српски језик, да у оригиналу могу уживати у тој класичности. Грим превађа српску граматику на њемачки језик само да макар на који начин помогне зачараној браћи у учењу српског језика, у бољем схватању и разумијевању српске поезије.

Када се знаде за заузимање и одушевљење ових њемачких литерата за српску народну поезију, излишно је онда спомињати оне похвале, којима сусретоше српску народну поезију словенски научници Кошитар и Шафарик. Доста то, почетком XIX. вијека бијаше српски народ — апстрахујући овдје његову дивовску борбу за политичку самосталност — међу образованим европским народима једна, да тако речемо, врло симпатична личност. Тој симпатији код иноплемених народа даде највише повода појава српске народне, самоникле, живе и продуктивне поезије. Великани једног образованог народа почеше се њоме бавити, почеше је проучавати, а то је, наравно, морало пробудити интересовање, изазвати жељу, да се томе настојању великих имитује. Није чудо онда, што се у књижевним круговима нарочито њемачког народа непрестано водила неко вријеме ријеч само о љепоти и оригиналности српске народне поезије; није чудо, што се појавише баш у њемачком језику толики пријеводи српских народних пјесама. Српска се народна поезија, покрај индијске и грчке народне поезије, узима као *tertium* за проучавање постанка на-

родне поезије, тим више, што та поезија живи, што се налази *in statu florendi*. Одатле и потиче оно настојање, да се из циклуса народних пјесама о Косову створи једна цјелина, један епос као што је Илијада. Наравно, Сигфрид Капер покушава својим дјелом *Fürst Lazar* то далеко раније, него ли у нас Павић и Новаковић!

Толико о поезији. Она је својом јединошћу, својом оригиналношћу и својом садашњошћу извојевала заслужену побједу, а томе је највише било узроком, што је Вук издавао зборнике својих народних пјесама у крилу њемачког народа, па за то и не прођоше непажени. Тако се и у овоме чланку спомиње у краткој историји српске народне поезије од Качића до Караџића, даје се кратак преглед раздиобе пјесама по садржини, а на пошљетку и раздиоба њихова у главном принципу на мушке и женске пјесме, па се прелази на саму музику.

Музика српске народне поезије је у очима страних народа, нарочито њемачког, њезина Ахилова пета. Свима је пала у очи њезина слабо развијена мелодична страна. То и ми Срби сами признајемо, и ако не у толикој мјери, колико странци. За музику јуначких народних пјесама не велимо ништа, сви се у томе слажемо да је монотона, и бранимо се тиме, да то у ствари и није музика, него само мелодично рецитовање једре пјесничке приче, које само прати и у неку руку надопуњује плачни глас струне са гусала. Теже нам је кад нам се каже, да нам музика женских народних пјесама није мелодична, а ми и у њој видимо неку класичност, неку недостижност. Ми смо шта више толико њоме занесени, да некако преко ока гледамо сваку данашњу композицију, ако јој на челу није ударен печат: по народним мотивима. У томе смо погледу врло једностранни, ако хоћете, одвише заљубљени сами у се. За то нам тако тешко и пада на срце такав пријекор, па макар што њега изговарају земљаци Мозартови, Шубертови, Бетовенови и Вагнерови.

Али су Нијемци увијек налазили начина, како да оправдају тај недостатак музике и мелодије у тако снажној и богатој српској поезији. Сигфрид је Капер то овако растумачио: „И ако је у тако високу степену углађена поетска страна, сам текст српских пјесама, у толико ниже стоји само пјевање, мелодична страна. Изгледа, као да врсноћа текста само ријетко

или никако не иде истијем кораком уз врсноћу пјевања у поезији. Барем мора у очи пасти та чињеница, да у истом степу, у којем се култивира љепота грла, опада код појединих народа пјесничка садржина онога што се пјева, као да вјежбање грла, измишљање лијепих мелодија, настојање да се оне што љепшима прикажу, одвише умара дух, те да он услед тога није у стању да нешто лијепо сјјева: или као да је мелодија апсорбирала један дио поезије и да се ради тога мање каже ријечима. То се може видјети код Италијанаца и у опште свугдје, гдје се више пази на пјевање, него ли на ријечи. Друкчије је то у Срба. Ја не знам, да ли је овдје нејасност мелодије уздржала поезију у пуној њезиној снази, или снажна поезија није дала да се мелодична страна развије. Вјеровати више треба ономе првоме, а то се тумачи и тиме, што се у Срба у опште поклања врло мало пажње музици. (Писац чланка додаје тој реченици Каперовој, која датира још из год. 1852., овај исправак: Ту се мора данас разумијевати само српски сељачки народ, јер се инструментална и вокална музика његује по градовима, нарочито у главном граду Биограду, не само по школама, него и у породичним круговима, а тако исто и у многим удружењима за пјевање и музику). Она је служби божјој скоро са свијем страна. (Пишчев исправак: При служби божјој и нема у истини инструменталне музике, али се за то црквено појање у новије доба врло култувира). Ради тога није она ни нашла пута, којим да продре у живот, те животари оскудно уз гајде у колу, уз тамбурице при свадбама и уз гусле при пјевању јуначкијех пјесама, док је она у народа, код којих она чини знатан дио богослужења, продрла заиста дубоко у живот, али уједно у истој мјери зауставила и напредак народној поезији. Једини народ, који на неки начин у томе чини изузетак, били би Малоруси. Начин дакле, којим се пјевају јуначке народне пјесме, у разним је крајевима различит, али ипак врло прост. Он се креће између мало тонова и подиже се само код важнијих лирских мјеста до нешто јачег мелодичког тока.“

То је кратко *pro* и *contra* српске музике и мелодије. Констатије се само да је незнатна и да не одговара размјеру ваљаности текста, али се наводе и разлози ради чега је тако. Чланак наводи за тијем

ноте, по којима се пјевају народне јуначке пјесме и ноте, по којима пјевач уз гусле прати своје пјевање. Обадвоје је монотono, обадвоје немелодично. Монотono се пјевају све јуначке народне пјесме, а своју праву вриједност добивају оне једино својом историјском фабулом. Народ има својих јунака љубимаца те слави пјесмом њихова јуначка дјела. Такав је љубимац народни Краљевић Марко. Да њемачка публика покрај витешких дјела упозна и племенитост Маркова карактера додаје писац пријевод пјесме *Марко Краљевић и бег Костадин*.

За лирске пјесме, назване женске пјесме, вели писац, да их има небројено много. У њима се пјева љубав, радост, туга и у опште сва њежна осјећања. Пјевају се према приликама: при свадби, при прстену, код посла у пољу, на сијелима и при погребима. Пјева их или једно лице или више њих у хору. Многе од њих имају своју посебну мелодију, али се догађа, да се више њих на исти начин пјевају. Писац наводи за тијем ноте једне такве народне женске пјесме. Ритам је лирских пјесама различитији него ли јуначких. Док је овдје десетгерац, који се пјева као пет трохеја са починком иза друге стопе, има их у лирским пјесмама осмосложних и дванаестосложних са починком иза шесте, а често и иза осме стопе. Често се уплеће у стих и рефрен од неколико ријечи, као што је то н. пр. обичај код пјесама поганског поријекла: додо ле додо!

Чланак завршује овако: „Врло су поетичне (*ungemein poetisch*) сватовске пјесме и обичаји. Ови реци нека послуже само за то, да се образовани свијет заинтересује за љепоту српске народне поезије. Ми ћемо их хармонично завршити оном враголастом љубавном пјесмицом, што ју је Талфијева превела:

Да је мени, Лазо еј,
Што ј' у цара благо!...“ итд.

Писац овога чланка, као што се види, није дао њемачкој публици скоро ништа ново. Он је у главном рекао оно исто, што су у доба заноса за српском поезијом рекли људи, који су се много дубље бавили том поезијом. Он је само настојао, да цитира њихове ријечи и да их поткријепи нотама. Његова је главна намјера, да својим симпатичним чланком побуди интересовање у образованог свијета за српском поезијом. Ми смо му и на тој симпатији од срца благодарни.

Jacques.

Српска

* Стеван Бешеваћ Петров издаје нову књижицу *На Бадње вече*. Ово је хумореска из варошког друштвеног живота. Књижица ће бити до Бадње вечери и штампана и у рукама претплатника, а биће у врло укусном издању и изнијеће до 4 штампана табака малог формата. Цијена јој је само 30 потура (или 15 новчића). Скупљачи добијају 2 обична примјерка књиге и један у фином повезу са златорезом; то ако скупе и пошаљу му новац за 30 претплатника. Иначе припада им свака десета књига или њена вриједност у новцу.

* Агилни данашњи министар просвјете господин Павле Маринковић именовао је једну комисију, која би имала Кр. Срп. Држ. Штампарију да уреди по најмодернијем садашњем начину. У комисију су ушли људи стручњаци и нада је да ће и ова ствар господина министра са успјехом посвједочити његов заузимљиви карактер према српској просвјети и према напретку естетског осјећаја у свима правцима његова дјелокруга. Уредништво *Зоре* са задовољством и љутим поштовањем биљежи и овај рад новог српског министра.

* *Српска Краљевска Академија Наука* расписује из задужбине Николе Ј. Мариновића, за годину 1901. награду, коју може добити: *одличан поетски спис с моралном и патриотском тенденцијом, који је написан чистим српским језиком и одликује се њепотом слога и садржаја*. Рад се може поднијети Срп. Кр. Академији најдаље до 1. маја 1901. године. Штампани се списи не могу оцјењивати и награђивати. Награда је раду 480 дин. у злату. Писци могу своја имена напријед објавити или прикрити до коначне одлуке. У овом другом случају дужни су ставити неку биљежу на спис и завој спроводног писма. Награђени су списи својина писаца, али се морају штампати онакви какви су одбору поднесени, и на свима се штампаним примјерцима мора ставити да су награђени из задужбине Николе Ј. Мариновића.

* Као 16 свеска *Мале Библиотеке* изашле су *Приповетке* А. П. Чехова у пријеводу Веље Миросављевића. Свеска II. Славни овај руски приповједач познат је већ српској публици са својих изврних прича и цртица. Ми ову свешцицу *Мале Библиотеке* најтоплије препоручујемо читалачкој публици.

* Изашао је *Мостар* српски цепни календар за 1901. годину. Ове године налази се у њему и неколико лијепих слика из Мостара. Цијена му је за Босну и Херцеговину 40 потура а за земље гдје је биљеговина укинута 25 потура. Осим тога издавач је удесио овај календар и са платненим корицама га увезао, додавши му чистог папира за биљешке, те тако врло згодан постао мјесто других биљешница. Цијена му је 20 потура скупља.

* Талијанска Краљица Јелена, кћи Кнеза Николе, писала је по разним руским и њемачким листовима пјесме са потписом: *Краљица Јелена*. Пјесме се ове нарочито одликују богатим осјећајима и дубином мисли. Спрема се једно издање њених пјесама међу којима ће бити највише српских али и талијанских и француских.

* *Пера Добриновић* и *Андра Лукић* чланови српског народног позоришта навршили су ових дана тридесетгодишњину свога глумовања а *Миша Димитријевић* члан загребачког позоришта прославиће 20. новембра двадесетпетогодишњину. Одличним нашим умјетницима честитамо!

* Изашао је ванредан број *Домаћице*, органа Женског Друштва у Биограду, у спомен прославе своје 25 годишњице. Ова свеска *Домаћице* обухвата 86 страна и украшена је са лијепим бојадисаним корицама. На почетку су три укусно израђене слике Његовог Величанства Краља Александра I и Њеног Величанства Краљице Драге, високе заштитнице Женског Друштва, за тим слика Њеног Величанства Краљице Наталије, бивше покровитељке Женског Друштва и напослије Повеља, коју је Женско Друштво дало својој бившој заштитници у спомен ове прославе. Неке ликове на овој Повељи израдили су српски умјетници: Урош Предић, Ђока Крстић, Стева Годоровић, Пера Ранос и Риста Вукановић. Нацрт Повеље радио је Владимир Тителбах.

* Из *Гласа Црногорца* прештампана је књига: *Иван Црнојевић* Господар Зетски. Одговор г. Ј. Н. Томићу на његову расправу *Црнојевићи и Црна Гора*, написао Л. Томановић. Цетиње, Државна Штампарија, 1900.

* Српска Дубровачка Штампарија А. Пасарића прештампала је латиницом *Затиске* Племенитог Господара *Марина Маројице Кабоге*, изванредног Посланика Републике Дубровачке на Цариградском Двору

год 1706—1707. Изворни текст издао, превео и про-
румачио Др. Лујо Кнез Војновић. Ово је дјело пре-
штампано са дозволом Краљевске Српске Академије
Наука из XXXIV. броја *Споменика*.

* *Dubrovnik*, календар за годину 1901. Издање
и наклада Српске Дубровачке Штампарије А. Паса-
рића. Познати овај алманах који је ушао сад у V.
тјечај, одликује се и ове године смишљеним радови-
ма својих сарадника. Прво је: *Дубровачки конзулат*
у Загребу, Историјска биљешка од Никше Б. Затим
долазе: *Краљ Драгутин*, из књига староставних од
Стевана Сремца. *Здухач*, прича Сима Матавуља. *Те-*
реза Базилића од * * *. *Душмани*, цртица из Херце-
говине, од Свет. Ђоровића. *Др. Валтазар Богитић*,
наставак чланка из прошле године. *Павиљон Краљев-*
ине Србије на свјетској изложби у Паризу од А. Ф.
За слободу рода и славу племена, истинит догађај из
српско-турског рата од Дамјана Прерадовића. *Српска*
народна пјесма са Шипана казивала Кате Мурат, из
збирке Дум Андра Мурата. *Неколико гласовитих из-*
река. У хвалу Србије, неке китице из пјесме посве-
ћене Михаилу Обреновићу, од Маркиза Пијерка Бо-
не, год. 1842. (Ова је пјесма прештампана из *Zabav-*
ника Dubrovačke Narodne Štionice sv. II. g. 1885) да
се види како су дубровачки племићи мислили. *Не-*
колико закона и наредаба дубровачке републике из XV.
и XVI. вијека, из рукописа Нока Луја пл. Сараке од
А. Ф. Матија Бан и други описи слика знаменитих
Срба. Остало је календарски дио.

* *Рад* српски народни велики календар са са-
временим сликама за годину 1901. Година прва. Из-
дање *Рада* дионачарског друштва за издавање срп-
ских књига и новина у Руми. Штампарија Ђорђа
Ивковића у Новом Саду 1900. Поред савремених и
лијепо изражених слика и корисних чланака овај је
календар прожет чистим српским родољубљем.

* *Бранково Коло* региструје неколико пријевода
из српске књижевности у страним језицима. Читателъ
доноси: *Деда Пера* од Јанка Веселиновића; *Света освета*
од Сима Матавуља; *Болбај* од покојног
дра Милана Јовановића. На чешки је преведено,
као што доноси *Нова Искра*, у пријеводу Јакова
Хрбеса: *Смрт Сенајина Иве*, *Цар Лазар и Милош*
Обилић, *Смрт мајке Југовића*, *Обретеније главе цара*
Лазара, *Пропаст српског царства*, *Цар Сулејман* и
Сана Патријар, *Смрт Краљевића Марка*, *Молба*, *Ста-*
рина Новак и *кнез Бозосав*, *Омер* и *Мејрима* и од
Доситија Обрадовића: *Пар науца*. Велика збирка
српских народних приповједака, коју је превео, из-
губила се после смрти му код издавача.

* Примили смо октобарску свеску *Гласника Пра-*
вославне цркве, органа архијерејског сабора. Уред-
ник Добросав М. Ковачевић. Својом одабраном са-
држином *Гласник* стоји ни висини ваљане богослов-
ске ревије. Цијена му је за иностранство 16 динара
у злату.

* За *Летопис* Матице Српске примљен је чла-
нак нашег изврсног сарадника Ј. Скерлића: *Прилог*
проучавању Горског Вијенца.

* Министар просвјете у Биограду господин Пав-
ле Маринковић именовао је комисију која има да
изради уредбу по којој ће се Народна Библиотека
уредити по задатку савремених уређених државних
библиотека.

* Из VIII. и IX. свеске *Школског Вјесника* од-
штампана је расправа Јов. Фил. Иванишевића: *Сред-*
ње школе у књажевини Црној Гори. Ова је књига
прилог грађи за развитак српске школе.

* Професору Благоју Бранчићу повјерено је од
стране Матице Српске да напише студију о славном
мађарском пјеснику Михајлу Верешмартију приликом
прославе његове стогодишњице.

* Скорим ће изаћи у издању Милорада Павло-
вића, професора: *Десет приповедака Бранислава Ђ*
Нушића.

* Загребачки трговац Душан Цекић издао је
врло дивне дописне карте са сликама српских све-
титеља. Карте су у бојама и врло укусно израђене.

* Изашла је прва свеска *Србија у сликама*, гдје
су изнесене слике мјеста, предјела, ношње, обичаја,
типова и т. д. по фотографским снимцима проф. Ђ.
М. Станојевића. Ми те свеске нисмо примили.

* *Просветни Гласник* доноси у својој новембар-
ској свесци ову биљешку: Још је риједак и необичан
догађај, када Биоград може да забиљежи изложбу
буди каквих умјетничких творевина. Такав риједак
догађај збио се ето ове јесени. Госпођица Надежда
Петровићева, — ћерка г. Мите Петровића, предсјед-
ника Пореске Управе, а студент на сликарској ака-
демији у Минхену — изложила је при свршетку мје-
сеца августа у дворници Велике Школе својих 37
слика, од којих су 29 оргинални радови а 8 су копије.

Слике су у боји и цртежима, од којих има са-
мих глава 10; за тим полуфигура, студија из природе
и неколико пејсажа из околине Минхена. И сувре-
мени правац, или ако хоћете — манира — *least*
not least — *сцесција* овдје је заступљена са два при-
мјерка: поље са житом и глава једне дјевојке.

За правац госпођичиног рада од важности је
уочити, које је мајсторе изабрала за копирање. Ту
је у првом реду Вандајк, по којем је израдила 3 ко-
пије, и то Сахрањивање Христово, Сузана у купа-
тилу и једна мала глава (портре), Сатир и портре
брата му; па онда Павле Веронез, по чијем је ориги-
налу копирала Јупитера и Антонија и, најпослије,
Џурборан са св. Францискусом Асискијем.

У овој смјерној изложби импоновало је Вандај-
ково Сихранивање и Рубенсова Јелена, које су у ве-
личини оригинала израђени и са сличним оквирима
украшене. У опште за оно 15 дана, докле су биле
ове сликарске студије изложене, оне су, поред сва-
којаког укуса, разумијевања и гледишта од стране

гледалаца, ипак непобитно за сваког утврдило то: да труд и таленат госпођице Надежде није био узалудан и да према томе имамо основа за лијепе наде по млађану умјетницу као и по врсту умјетности, којој се она тако вриједно одала.

У колико ће ово провјерити стручњачка оцјена, и ту наша Српкиња може спокојно да продужи своје студије; јер већ данас може она да се позове на веома ласкав суд једног савременог умјетника првог реда, њемачког сликара и одличног портретисту г. д-ра Ф. фон Ленбаха, који се о двјема копијама у својем писму, датираним у Минхену под 13./8. 1900., овако изражава: Ове двије копије по Вандајку, које је сликала госпођица Надежда Петровићева, испале су јој потпуно за руком односно колорита а у смислу оригинала, а нарочито налазим са веома пуно ефекта изражену и успјелу копију „Сахрањавање Христа“.

Према овој ми само имамо да пожељимо нашој умјетници сталну вољу и истрајан труд, па је успјех неће мимоићи, а тада ће и српска нејака умјетност тај успјех радосно да унесе у листине своје активе, као нову тековину.

* Наш одлични сарадник Др. Љубомир Неђић наскоро ће дати у штампу нову збирку својих студија. У збирку ће ући студије: о књижевности критици, Љ. П. Ненадовић, М. Ђ. Милићевић, М. П. Шапчанин, Змај. Што се спољне опреме тиче, ова ће бити као и прва књига његових студија *Из новјие српске лирике*, а биће исте величине и исте цијене (2 круне или 2 динара). — Претплату ваља слати писцу, а може се и уредништву *Зоре*. Књигу ову унапријед најтоплије препоручујемо.

* *Трговачка Кореспонденција* за школску и приватну употребу израдио Јосиф Предић. Београд, Тр.-занат. штампарија Тодора К. Наумовића и Друга 1900. — Цијена 7 динара или круна. Књига износи 228 страница у кварт формату, са лијепом техничком израдом. Ова је књига врло подесна за наше трговце, те је топло препоручујемо. — Може се добити у овдашњој Издавачкој Књижарници Пахера и Кисића.

* Изписао је *Српски Великокикиндски илустровани календар* за 1091. годину. Уредио Љубомир Лотић. Издање српске књижарнице Јована Радака. Цијена 25 новчића.

* *Теорија и дела прошле владавине* написао Бдин. Цијена грош. Ова је брошура штампана у Биограду, у штампарији Светозара Николића.

* *Побратимство*, пјесме Омер-бега Сулејман Пашића — Скопљака, Османа А. Бикића и С. А. Карабеговића. Издање штампарије Д. Димитријевића. Биоград 1900. Цијена 2 динара. О овој збирци-проговорићемо у децембарској свесци.

* *Распис награде*. Српско цркв. пјевачко друштво у Д. Тузли (Босна) расписује награду за композицију своје друштвене имне, коју је спјевао пјесник *Алекса Р. Шантић*, а коју доносимо ниже. Имна тре-

ба да буде удешена за мјешовити збор. Слог може бити и лакши, само је жељети да обим сопранске партије не промаши висину горњег *G*. Композитор, чија имна буде усвојена, добија од одбора 6 златних дуката награде. Рок овом натјечају истиче 1. јануара 1901. — Писма композитора могу се по уобичајеном начину послати (шифрована) у засебној куверти, које ће се по обављеном избору имне уништити.

ИМНА ГЛАСИ:

Боже силни	Не дај да нам
Наших дједâ,	Силе клону,
Ти, у ком је моћ и влас',	Нека буду врагу лом!
Данас братство	Пошљи благу
У те гледа —	Милост ону
Благослови, Боже, нас!	И помози Србу свом!
Благослови	Ој, помози,
Срца ови'	Да у слози
Свети пламен силом свом!	Дивље чете нађу нас!
Ти нас буди,	Нек се плаше
Да нам труди	Силе наше,
Слави воде мили дом!	Боже силни, чуј нам глас!

Славенска

* Петроградска књижара А. Ф. Маркса издаје до године *раскошно илустровано издање Чичиковљевих догађаја или Мртвих душа*. Свакога мјесеца излазиће по једна свеска прекраснога овога дјела. У њему ће бити 355 илустрација, 10 бакрореза и портрет Гогољев. Сlike су радили ови руски умјетници: Андрејев, Афанасјев, Бајин, Бистеревин, Даљкјевин, Козачински, Манковски, Пирогов, Самокише, Судковска, Соломко и Хољраков. Цијена је читавоме дјелу 16 рубаља за претплатнике.

* Недавно је, у старој руској пријестоници Москви, на најсвечанији начин прослављена четрдесетогодишњица књижевнога рада ваљаног и омиљеног књижевника руског П. Д. Боборикина. Боборикин је човек врло високога образовања, који за читавог живота није престао интересовати се науком и животом; врстан опсерватор и изредни умјетник ријечи, био је канда самом судбином означен за књижевно поље, на које је и ступио прије четрдесет година те бодро иде по њему све до данашњег времена. Он спада међу најплодније руске белетристичке и ми немамо овдје довољно мјеста, да све његове радове редом побројимо. Најбоља и најславнија су му дјела: Жертва вечерна, Китай-город, Василиј Теркин, На уцерб, Ходок и Перевалъ... По свој прилици и Петроград ће тако исто као и Москва свечано прославити четрдесетогодишњицу свога књижевника.

* Ове године навршило се пуних педесет година откако је Островски написао прву своју комедију *Банкрот*. Та комедија прославила га је и дигла га у ред најбољих књижевника руских, но уједно му је прибавила и много горких часова. Трговачки сталез, увријеђен њоме, дигне грају против њега, те га, тога ради, избацише из службе и чак ставише под поли-

цајни надзор. Иза тога живио је у оскудици готово до краја живота, јер тек на неколико мјесеци пред смрт поставише га за директора позоришне школе. Островски је имао тек једно мало имање, село Шичениково, те је на томе имању највише живио а ту је и умро 2. јунија 1886. г.

* *Quo Vadis* од Хенрика Сенкијевића толико се чита у Француској, да је за четврт године књига доживила сто двадесет издања.

* Овијех дана изашла су из штампе још нигдје нештампана писма покојнога И. С. Тургењева, што их је писао милој својој пријатељици госпођи Вијардо и осталим француским друговима као: Флоберу, Жорж Санду, Золи, Мопасану, Тену, Ренану и т. д. Књига ова одвише је интересантна за све поштоватеље Тургењевљеве.

* Примили смо на приказ *Pjesme Antuna Petrovića*. Тисак и наклада Н. Писенбергера и Ј. Шпилмахера у Д. Тузли. Цијена 2 круне.

* Добили смо *Zapiske* Андрије Милчиновића. Загреб. Дионичка Тискара, 1900. О овој књизи донијећемо опширније кад и о осталим новијим издањима хрватске књижевности.

* *Zemljopis Hrvatske*, написали Dr. Храниловић и Д. Хирц. Властитом накладом писача. У Загребу 1901. Тисак Антуна Шолца. Свезак 1. Техничка је израда врло лијепа.

* Лав Толстој написао је нову драму *Труп* и чланак *Гдје је корјен злу?*

* Вазов, прослављени књижевник бугарски издао је засебно нову своју комедију у једном чину под натписом Вјстникар ли? У књизи је 79 странаца а цијена јој 60 ст.

* У октобарској свесци бугарскога часописа *Мисл*, написао је А. П. Стоилов једну скицу под натписом *Легендата за Крам Марко* (Легенда о Краљевићу Марку).

* У недјељном прилогу *Hlas Naroda*, што излази у Прагу, од 11. октобра о. г. налази се литерарна цртица Јана Трештика са насловом *Светозар Ђорговић*, херцеговачки приповједач.

* *Хенрик Сенкијевић* дао је своје књижевне радове варшавској фирми Гебентера и Волфа за 70.000 рубаља. Издавач има право на њих за 20 година.

* Изашао је први број *Novog Svjetla* слободна смотра Младе Хрватске за друштвени и културни

живот са одабраном садржином. Издаје Милан Марјановић а излази двапут мјесечно. Цијена 12 круна.

* Примили смо на приказ књижицу: *Seljačke zadruge* што је издао „promicateljni odbor za osnivanje Raifeisenovih zadruga“. Цијена 20 новчића.

Сцрана

* У Берлину почеће излазити збирка *Модерни есеји за умјетност и литературу* под уредништвом дра Ханса Ландсберга. У првој свесци биће ови радови: *Фридрих Ниче* од дра Паула Ернста; *Maurice Maeterlink* од дра Паула Бојнстајна, *Јозеф Кауц* од Фердинанда Грегори; *Херман Судерман* од дра Ханса Ландсберга. Свакој свесци је цијена 50 фенига.

* *Лудвиг Јакобовски*. У тридесет трећој години свога живота, у добу и најљепшег, и највећег свог литерарног стварања, испустио је своју племениту, пјесничку душу Лудвиг Јакобовски, један од врло даровитих модерних њемачких књижевника. Подлегао је тифусу послје боловања од недјеље дана 2. децембра (19. нов.) т. г. у Берлину. Дубоком моралном збиљом одликују се његови романи: *Вертер Јеврејин*, *Локи*, *Роман једног Бога*, *Будала Дијаб* и многи други. Издао је неколико збирака својих пјесама; у Рекламовој универз. библиотеци изашла је ту скоро једна његова драма у једном чину: *Рад*; приредио је неколико свешчица пјесама за народ (10 фенига свеска); био је сарадник многих књижевних листова и часописа и уредник ваљаног литерарног часописа *Друштво* а и наша *Зора* ту скоро донијела је једну његову причу. Кад је прошле године била оно прослава стопедесетогодишнице Гетеовог рођендана и кад је он у *Литерарном еху* изнио своје мишљење о Гетеовим дјелима, да су само нека и нека дјела Гетеова вриједна читања данас, а многа, пак, да су била вриједјела само онда, кад је тај свјетски пјесник живио, — онда је он био предметом врло великих напада, што омадоважава дјела онога, којим се поноси не само њемачки народ, него у опште цио свјет. — Лака му земља!

* Из заоставштине *Алфонза Доде* издаје Фламарин једну његову причу са илустрацијама.

* Талијански министар просвјете одредио је награду од 3000 лира за најбоље драмско дјело које би се одиграло на којој позорници у унутрашњости.

СА ДРЖАЈ: *Магица Српска*. (Поводом одлуке Главне Скупштине Матичине од 31. августа 1900.) Дан. А Живаљевић. — **Пјесништво:** Алекса Шантић: *Из Гривне*. — **Приповијетке:** Алекса Шантић: *Друг* — Антон Чехов: *Винг*, превео Веља Миросављевић. — **Чланци:** Слободан Јовановић: *Три Нушићева комада*. — *Madam de Staël: Гете и Шилер* превео Јован Дучић. — **Писма:** *Биоградско Позориште*, пише Пера С. Талетов. — *Сутон* Иве Војновића, пише: аск. — **Оцјене и прикази:** *Поезија и музика српског народа*, приказује Jacques. — **Кроника:** — *Српска*. — *Славенска*. — *Страна*.

Претплату *Зоре* прима њена Администрација, затим Издавачка Књижарница Пахера и Кисића у Мостару, и сви њени повјереници. — Рукописи шаљу се Уредништву. — Поједина свеска стаје 80 хелера. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајући од петнаестак у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 12 хелера, за три оглашавања по 8 хелера, а за више од три пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 60 хелера биљеговине.